

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra psychologie

POROZVODOVÁ ŽIVOTNÍ SITUACE

POST-DIVORCE LIFE SITUATION

Bakalářská diplomová práce

Autor: **Veronika Dobiášová**

Vedoucí práce: **Mgr. Erika Lipková**

Olomouc

2020

Ráda bych na tomto místě poděkovala paní Mgr. Erice Lipkové za cenné rady, milý a trpělivý přístup při vedení této práce.

Dále bych chtěla upřímně poděkovat všem účastníkům výzkumu za jejich otevřenost a ochotu sdílet své zajímavé osobní příběhy. Bez nich by výzkumná část zcela jistě nevznikla.

Vděčím také svým přátelům a rodině za dobré rady a neutuchající dávku humoru.

Na závěr dlužím poděkování svému příteli Michalovi. Jsem velmi vděčná za jeho neustálou podporu a povzbuzování v průběhu mých studijních i tvůrčích krizí, kterých rozhodně nebylo po málu. Děkuji za to, že jsi.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou diplomovou práci na téma: „Porozvodová životní situace“ vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího diplomové práce a uvedla jsem všechny použité podklady a literaturu.

V Olomouci dne .....

.....

Veronika Dobiášová

OBSAH

Číslo	Kapitola	Strana
	OBSAH	3
	ÚVOD	5
	TEORETICKÁ ČÁST	7
1	Rodina	8
	1.1. Hlavní funkce současné rodiny.....	9
	1.2. Funkční a dysfunkční rodina	10
2	Manželství	12
	2.1 Funkce manželství	13
	2.2 Manželské vztahy z hlediska funkčnosti	13
	2.3 Krize a konflikty v manželství.....	14
3	Rozvod	17
	3.1 Rozvodovost v České republice	17
	3.1.1 Faktory ovlivňující rozvodovost	17
	3.1.2 Dlouhodobý vývoj rozvodovosti	19
	3.1.3 Rozvodovost z hlediska doby trvání manželství	19
	3.1.4 Rozvedená manželství s dětmi	19
	3.2 Příčiny rozvodu.....	20
	3.3 Proces rozpadajícího se manželství aneb „cesta k rozvodu“	21
4	Porozvodová situace	23
	4.1 Důsledky rozvodu.....	23
	4.1.1 Psychologické důsledky	24
	4.1.2 Zdravotní důsledky.....	24
	4.1.3 Ekonomické důsledky	24
	4.1.4 Sociální důsledky	25
	4.2 Adaptace na rozvod	25
	4.2.1 Faktory porozvodové adaptace.....	26
5	Rodinné vztahy v kontextu porozvodové situace	28
	5.1 Děti rozvedených rodičů a jejich vztahy	28
	5.1.1 Střídavá péče	29
	5.2 Situace v neúplných rodinách.....	29
	5.3 Partnerské vztahy po rozvodu.....	30
6	Aktuální výzkumy porozvodové situace	31
	6.1 České výzkumy.....	31
	6.2 Zahraniční výzkumy	32

VÝZKUMNÁ ČÁST	34
7 Výzkumný problém.....	35
8 Výzkumné cíle a otázky	36
9 Výzkumná strategie.....	37
10 Výzkumný soubor	38
10.1 Výběr výzkumného souboru.....	38
10.2 Popis výzkumného souboru.....	39
11 Metoda sběru dat.....	41
12 Průběh sběru dat	43
13 Etické aspekty výzkumu	44
14 Metody zpracování a analýzy dat	45
14.1 Metody zpracování dat	45
14.2 Metody analýzy dat	45
14.3 Analýza dat	46
15 Výsledky	48
15.1 Případové studie	48
15.1.1 Jiří	48
15.1.2 Marta	49
15.1.3 Hana.....	49
15.1.4 Eva.....	50
15.1.5 Kateřina	51
15.1.6 Jan.....	51
15.1.7 Tomáš	52
15.2 Odpovědi na výzkumné otázky	53
16 Diskuze	59
17 Závěr.....	65
18 Souhrn	66
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	68
PŘÍLOHY	73

ÚVOD

V dnešní době představuje rozvod rozšířený společenský jev. Ačkoli se míra rozvodovosti v posledních letech mírně snížila, aktuální čísla jsou stále vysoká a ve prospěch moderní rodiny nepříliš lichotivá. Důvody, pro které se tolik manželství rozvádí, si zaslouží prostor k zamyšlení. Domnívám se, že možným základem problému může být nedostatek společně stráveného času a chybějící komunikace mezi manžely, což dříve či později vyústí v nespokojenost jednoho, případně obou partnerů. Čím déle je pak společné soužití naplněno nesouladem, tím spíš se od sebe manželé emočně vzdalují. To je však jen jeden z možných scénářů, jak k postupnému rozpadu manželství dochází. Další možné okolnosti rozvodu se snažím blíže obsáhnout v teoretické i výzkumné části práce.

Rozvod můžeme bez nadsázky zařadit mezi nejzávažnější životní události. Autoři vyjadřující se k rozvodové problematice rozvod dokonce přirovnávají k úmrtí blízké osoby. S trochou zamyšlení o ztrátu blízké osoby skutečně jde, nicméně v odlišném kontextu. Stejně jako v případě smrti, i rozvod představuje pro jedince zátěž, se kterou se musí určitým způsobem vypořádat. Z tohoto důvodu jsem do práce zahrnula také téma porozvodové adaptace, kde se zaměřuji zejména na konkrétní strategie, které rozvedené osoby volí, aby porozvodovou adaptaci usnadnili.

Ačkoli se může zdát, že ve většině případů převažují negativní dopady rozvodu (jako je např. neuspokojivá finanční situace, obměna přátel a blízkých, nedostatečný kontakt s dětmi atd.), snažím se nahlížet i na možná pozitiva v životě rozvedených. Existují lidé, kterým rozvod pomohl obrátit dosavadní život k lepšímu – čím si dotyčné osoby musely projít a co jim situace po rozvodu nabídla za nové příležitosti? Jednou z pozitivních změn, které může rozvod přinést, je navázání nového partnerského vztahu, z něj plynoucí možnost opakovaného manželství anebo případné založení nové rodiny. Partnerský a rodinný život po rozvodu je tak dalším tématem, kterému věnuji pozornost.

Bakalářská práce sestává ze dvou na sebe vzájemně navazujících částí – teoretické a výzkumné. Cílem práce je zachytit prožívání rozvedených osob a specifika porozvodové životní situace. Hlavními tématy práce jsou příčiny a dopady rozvodu, průběh vyrovnávání se s rozvodem a přesah do současného partnerského života. Teoretická část sestává z aktuálních poznatků v oblasti životní situace po rozvodu a je členěna na 6 kapitol. Ve výzkumné části prezentuji svůj kvalitativně orientovaný výzkum, přičemž u něj

vycházím z teoretických poznatků. Výsledky výzkumu jsou prezentovány dvojitou formou, a to případovými studiemi, kde se zaměřuji na individuální zkušenost rozvedených osob, a dále podle struktury stanovených výzkumných otázek, kde naopak shrnuji oblasti, ve kterých se zkušenosti rozvedených osob do určité míry shodují či odlišují.

TEORETICKÁ ČÁST

1 RODINA

Ačkoli se hlavní téma mé bakalářské práce vztahuje k porozvodové situaci, hlavním předpokladem pro rozvod vůbec je samotný vznik manželství. V návaznosti na to lze manželství považovat za pomyslný prostor pro založení rodiny. To je důvodem, proč jsou první dvě kapitoly věnovány těmto dvěma tématům.

Hartl a Hartlová (2015) definují rodinu jako společenskou skupinu spojenou manželstvím nebo pokrevními vztahy, odpovědností a vzájemnou pomocí.

Odlišné, ale vcelku elegantní pojetí rodiny předkládá Kramer, který rodinu chápe následně:

„Rodina je skupina lidí se společnou historií, současnou realitou a budoucím očekáváním vzájemně propojených transakčních vztahů. Členové jsou často (ale ne nutně) vázání hereditou, legálními manželskými svazky, adopcí nebo společným uspořádáním života v určitém úseku jejich životní cesty. Kdykoli mezi blízkými lidmi existují intenzivní a kontinuální psychologické a emocionální vazby, může být užíván pojem rodina, i když jde o nesezdaný pár, náhradní rodinu atd.“ (Kramer in Sobotková, 2012, 24)

Možný (2002) rodinu považuje za pomyslnou nadstavbu manželství, eventuálně partnerského vztahu. Rodina podle něj vzniká jako celek až s narozením prvního dítěte. Stejného názoru je i Jandourek (2001), který rodinu definuje jako formu dlouhodobého soužití osob zahrnující rodiče a děti.

Podle Psychologického slovníku je rodina dělena z hlediska velikosti na nukleární, která zahrnuje oba manžele s dítětem, případně dětmi a na druhé straně rodinu širší, kterou již zahrnuje další příbuzenstvo, jako např. prarodiče, tety a strýcové, bratrance a sestřenice atp. (Hartl & Hartlová, 2015).

Dále se setkáváme s dělením rodin na úplné a neúplné. V úplných rodinách se na výchově dětí podílejí oba rodiče a předpokládá se výchova dětí v jedné domácnosti. Oproti tomu neúplné rodiny představují situaci, kdy děti vyrůstají pouze s jedním rodičem (obvykle častěji s matkou). Neúplné rodiny vznikají nejčastěji právě rozvodem rodičů, dále těhotenstvím svobodné ženy, případně úmrtím jednoho z manželů (Langmeier & Krejčířová, 2006). Fungování neúplných rodin je ze své podstaty daleko zranitelnější a problematičtější.

Tématu rodinných vztahů v kontextu porozvodové situace se budu podrobněji věnovat v kapitole č. 5.

Pohled na to, kdo všechno tvoří rodinu, se ve společnosti různí. Zajímavý se v tomto ohledu jeví výzkum Powella (2017), který zjišťoval, kdo je v americké populaci považován za rodinu. Všichni z dotazovaných (100 %) za rodinu jednoznačně považují manželský pár žijící v domácnosti s alespoň jedním dítětem. Těsně následovaly podoby tzv. neúplných rodin, tedy samostatně žijící matka (96 %) či otec (95 %) vychovávající děti. Za rodinu byl většinou považován i manželský pár bez dětí (92 %), případně nesezdaný pár s dětmi (83 %). Homosexuální páry s dětmi byly za rodinu považovány zhruba u 65 % dotazovaných.

Osobně se přikláním k pojetí rodiny podle Možného (2002). Z mého pohledu vzniká rodina jako taková až po tom, kdy se z manželského, resp. partnerského páru stávají rodiče s narozením prvního dítěte. Manželství má pro mě význam dlouhodobého soužití muže a ženy, jejichž právo je rozhodnout se, zda v budoucnu založí, resp. nezaloží vlastní rodinu. Tématu manželství se blíže věnuji v kapitole č. 2.

1.1. Hlavní funkce současné rodiny

Současná rodina podle odborné literatury plní řadu funkcí, které se vzájemně prolínají. Havlík (in Havlík & Kořa, 2011) rozlišuje následující funkce rodiny:

- biologická a reprodukční funkce (zahrnující ochrannou funkci)
- emocionální funkce a tvorba domova
- ekonomická funkce
- socializační a výchovná funkce

Biologickou a reprodukční funkcí se rozumí zajištění následné existence lidského druhu, jejímž předpokladem je rození potomstva.

Ačkoli v minulosti byly doby, kdy byla emocionální funkce rodiny upozaděná na úkor jiných funkcí, v posledních letech má rostoucí význam. Tvorba domova a poskytování pocitu bezpečí dnes již patří k základním předpokladům rodinného fungování.

Ekonomickou funkci naopak rodina plnila odjakživa. Chápeme ji jako vzájemné a účelné zajištění členů rodiny. Nutno podotknout, že se ekonomická funkce nevztahuje pouze ke hmotnému zajištění dítěte v období od narození až po úplnou ekonomickou samostatnost. Zahrnuje rovněž úkony jako hospodaření s penězi, údržbou domácnosti apod.

Socializační a výchovná funkce je rovněž stěžejní, a to především proto, že rodina představuje prvotní a zároveň významné prostředí, kde lidská bytost podstupuje utváření identity a osvojuje si společensky žádoucí vzorce chování. Kromě toho rodiče dítěti předávají určité hodnoty, ať již společenské nebo kulturní.

Plnění výše uvedených funkcí je závislé na řadě faktorů a okolností. Právě rozvod může představovat významný činitel, který ovlivňuje způsob, jakým budou některé z těchto funkcí naplněné (např. výchovná funkce v situaci, kdy součástí rodiny tvoří děti).

1.2. Funkční a dysfunkční rodina

Není rodina jako rodina – v mnohém se od sebe liší a v mnohém naopak podobají. V úvodu této kapitoly jsem nastínila některé kategorizace rodiny (př. nukleární vs. širší, úplná vs. neúplná). V návaznosti na téma rozvodu a porozvodové situace se jeví jako důležitá otázka různých rodinných mechanismů, jako je např. vzájemná komunikace mezi členy rodiny nebo způsob, jakým rodiny přistupují k řešení problémů. S ohledem na způsob, jakým tyto rodinné mechanismy fungují, resp. nefungují, Matoušek (1997) rozlišuje rodiny na funkční a nefunkční (resp. dysfunkční).

Dunovský (1986) totéž rozdělení rozšiřuje o rodiny problémové (tj. takové rodiny, kde jsou v určité míře narušeny některé funkce rodiny, nicméně tyto poruchy nepřinášejí bezprostřední ohrožení rodiny ani dítěte a je možné je napravit odbornou pomocí) a rodiny afunkční (tj. rodiny, kde absentuje plnění základních rodinných funkcí a v důsledku toho je ohrožen zdravý vývoj dítěte, v takových případech není odborná pomoc dostačující a jediným účinným řešením se jeví odebrání dítěte do ústavní péče). Vzhledem k tomu, že fungování rodiny nepatří mezi ústřední témata této práce, budu dále pracovat pouze s rozdělením rodin na funkční a nefunkční.

Psychologický slovník vymezuje funkční rodinu jako takovou rodinu, kde dochází k úspěšnému řešení problémů, existuje příznivé emocionální klima a dochází ke stálému vyrovnávání vztahů uvnitř rodiny v souladu s životním cyklem jejích členů (Hartl & Hartlová, 2015).

Podle Matouška (1997) je funkční rodina charakteristická svou otevřenou, aktivní a živou komunikací. Co se týče domácnosti funkční rodiny, převažuje zde pozitivní atmosféra a domácí provoz funguje beze sporů. Klíčové je rovněž vnímání potřeb členů rodiny a vzájemný respekt. Při řešení závažnějších situací se na rozhodování podílí rodiče, kteří tvoří

pevnou aliancí, nicméně v určitých případech je přípustné i spolurozhodování dětí a přímo žádoucí je ohled na jejich přání.

Za dysfunkční naopak považujeme takovou rodinu, kdy jeden nebo více členů produkuje maladaptivní, nezdravé chování. Podle Sobotkové (2012) existují charakteristické znaky společné pro dysfunkční rodiny. Jsou jimi: popírání či neřešení problémů, chybějící intimita, vzájemné obviňování, rigidní role, potlačování osobní identity na úkor rodinné identity, nejasná komunikace, chybění jasných hranic mezi členy rodiny, nejasná pravidla a kompetence a nakonec individuální potřeby členů rodiny obětované dysfunkčnímu rodinnému systému.

Sobotková (2012) zároveň upozorňuje, že dysfunkční rodinný systém může, ale nemusí determinovat vznik individuálních psychopatologií, jako je např. asociální chování, neurotické obsese nebo zneužívání návykových látek. Případně vzniklé psychopatologie pak zpětně ovlivňují celkové fungování rodiny.

S tématem funkčnosti, resp. nefunkčnosti rodiny bývá stále častěji spojován pojem rodinná resilience. Podle Břicháčka (in Šolcová, 2009) se resiliencí rodiny rozumí rovnováha mezi adaptací rodiny na zátěžové situace a kapacitou jejích členů vzájemné podpory, komunikace a vyrovnávání se s obtížemi.

2 MANŽELSTVÍ

„Nechtějme, aby se ten, koho milujeme, podobal našemu ideálu, ale naopak – ideál přizpůsobme tomu, koho milujeme..“ (André Maurois)

Sblížit se s někým, do koho se bezmezně zamilujeme a mít možnost sdílet s ním radost ze života, je bezesporu nádherné. Procházet po boku takové osoby a vyrovnávat se s problémy, obavami a smutkem, už ale vyžaduje mnohem více. Manželství rozhodně není, a jsem přesvědčená, že ani nemá být, prostředím pro pouhé sdílení „toho krásného“. Je to závazek, o který by měli pečovat oba manželé stejnou měrou. Nicméně do čeho jiného bychom měli investovat, než do svazku, který uzavíráme s vidinou, že potrvá (v tom lepším případě) celý život.

Nebylo by zcela na místě tvrdit, že dobré manželství je bezproblémové. Každý manželský pár čas od času utrpí nějakou ránu, které od života běžně schytáváme. Dobré manželství je podle mého názoru takové, které tyto rány dokáže ustát nebo z nich dokonce dokáže zesílit. V této souvislosti se ztotožňuji s tvrzením Nováka a Průchové, kteří tvrdí, že spokojené a nespokojené manželské páry se neliší tím, že by „spokojená“ manželství neměla problémy a „nespokojená“ jich naopak zakoušela mnoho. Autoři se domnívají, že „spokojené“ manželství na rozdíl od toho „nespokojeného“ dokáže neuspokojivé situace řešit (Novák & Průchová, 2005).

Manželství v dnešní době představuje nejběžnější formou společenského soužití mezi oběma pohlavími, resp. mezi mužem a ženou. Nejen, že jeho hlavní účel spočívá v uspokojení řady biologických i společensky naučených potřeb muže a ženy, dále vytváří pomyslnou platformu pro založení rodiny a výchovu dětí (Mlčák, 1996).

Pro srovnání uvádím, jak chápe manželství naše legislativa. Jedná se o „*trvalý svazek muže a ženy „posvěcený“ zákonem (vzniklý způsobem, který zákon stanoví), jehož hlavním účelem je založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc*“ (Šmíd in Šínová & Šmíd, 2014, 19).

Jak je obecně známo, manželství v našem státě vzniká výhradně jediným způsobem, a tím je uzavření sňatku, který je v souladu s aktuálně platným zákonným ustanovením. V případě zániku manželství již naše zákony akceptují více způsobů. Těmi jsou: úmrtí

manžela, prohlášení manžela za mrtvého, změna pohlaví, prohlášení manželství za neplatné nebo rozvod (Šínová & Šmíd, 2014).

2.1 Funkce manželství

Pojmy manželství a rodina představují v odborné i populární literatuře dva velmi blízké, téměř neoddělitelné fenomény, podle některých autorů (např. Plaňava, 2000) manželství představuje rodinný subsystém.

Dominantní funkcí manželství je bezesporu založení rodiny a prostor pro vychovávání dětí (Mlčák, 1996; Pavlíčková, 2017). Podle Pavlíčkové (2017) k hlavním funkcím manželství dále patří pocit smysluplnosti, osobní štěstí, spokojenost v přítomnosti i perspektivě budoucnosti, podíl na osobní identitě partnerů, uspokojení psychických potřeb (jako např. potřeby citové jistoty, seberealizace, otevřené budoucnosti).

Langmeier a Krejčířová (2006) vymezují dva základní motivy, proč muži a ženy vstupují do manželského svazku. V první řadě manželství umožňuje dlouhodobé uspokojování potřeb na úrovni intimního emočního soužití, rovněž zahrnující sexuální potřeby. Z toho vyplývá, že funkci manželství lze shledávat jako prostor pro sdílení intimních citů mezi mužem a ženou.

2.2 Manželské vztahy z hlediska funkčnosti

Každé manželství je specifické už jen tím, že je tvořeno dvěma jedinečnými osobnostmi. Nepovažují tedy za směrodatné jakékoli univerzální zobecnění toho, co v manželském vztahu probíhá. Pokud však vezmeme v úvahu způsoby, jakým spolu partneri vychází – a obecně komunikují, je možné vypočítat určité modely manželských vztahů. Velice zajímavý pohled na funkční a dysfunkční manželské vztahy přinesli Cuber a Harroffová (in Mead, Cain & Steele, 1985).

Za dysfunkční vztahy jsou považovány:

- vztahy navyklé na konflikt
- devitalizované vztahy
- pasivně-surodé vztahy

Vztahy navyklé na konflikt mohou zpočátku vypadat jako kontrolované a přátelské, avšak časem se začínají projevovat tenze a konflikty, které přetrvávají dlouhodobě, někdy

i trvale. Konflikty v těchto vztazích mohou představovat kohezní faktor a jejich absence může znamenat až rozpad manželského vztahu. Zdá se, že konflikty mohou poskytovat určitou formu intimity.

Devitalizované vztahy se vyznačují tím, že v prvních letech manželství jsou partneri intenzivně zamilovaní, avšak s postupem času jejich vzájemná láska vymizí. Současný vztah tak velmi kontrastuje s jeho počátky. Existují však názory, že devitalizované vztahy představují pouze vývojové stadium manželství a jedná se tím pádem o přechodnou podobu manželského vztahu.

Pasivně-sourodé vztahy určitým způsobem připomínají devitalizované vztahy. Odlišují se faktem, že pasivně-sourodé vztahy postrádají vitalitu již od začátku manželství. Partneri se obvykle pasivně shodují na většině záležitostí ve snaze předejít konfliktu. Jejich vztah má nižší prioritu než jejich zájmy, které jsou obvykle realizovány mimo manželství.

Do koncepce funkčních manželských vztahů řadí tyto autoři dva typy:

- vitální vztahy
- totální vztahy

Vitálními vztahy rozumíme manželské vztahy, kde partneri existují jeden pro druhého. Vztah má pro oba nejvyšší prioritu a zájmy, které společně nesdílejí, nepřináší takovou radost jako zájmy sdílené. Ačkoli se mohou v takových vztazích vyskytovat konflikty, obvykle jsou rychle urovnány.

Totální vztahy v podstatě představují vyzrálé vitální vztahy. Partneri si společné soužití pochvalují a nezájmově jsou spokojenější než v začátcích manželství.

2.3 Krize a konflikty v manželství

„Manželství bez hádek je jako svatba bez muziky.“ (turecké přísloví)

Každý manželský vztah prochází určitým vývojem, který může mít bezprostřední dopad nejen na samotnou kvalitu vztahu a vzájemnou komunikaci obou manželů, ale i na jedince samotné. Podle Plaňavy (2000) se jedná o situace, kdy je manželství nějakým způsobem ohroženo, přestává nebo hrozí, že přestane plnit své funkce či poslání. V individuální rovině bývají tyto krize provázeny pocity zklamání, strádání, sebelítosti, někdy také hostilnými pocity či reakcemi a v neposlední řadě nadějí na změnu.

V tomto kontextu hovoříme o manželských vývojových krizích, které mohou, ale nemusí časem odeznít. V odborné literatuře se obvykle setkáváme se dvěma obdobími, kdy takovýto nesoulad mezi manžely nejčastěji vzniká.

První vývojová krize se obvykle projeví ve 3. až 7. roce trvání manželství, přičemž podle Kratochvíla (2000) trvá přibližně rok. Nástup první vývojové krize je vysvětlován celkovým úbytkem zamilovanosti a přeměnou mileneckého vztahu v manželský. Plzák (1988) tuto změnu vysvětluje jako důsledek trvalého soužití a je do jisté míry důsledkem instrumentální složky manželství (tj. péči o domácnost a dalšími běžnými úkoly, kterými postupně dochází k poklesu milenecké romance). Častěji mezi manžely dochází k neshodám, vzrůstá četnost i intenzita hádek, výčitek a pocitů zklamání, což se projevuje i v oblasti sexuálního soužití.

Vlivem narození (obvykle druhého) dítěte může dojít k přesmyku první vývojové krize do *konfliktu*. Obvykle se vyvíjí v důsledku nezvládnutých nároků na péči o dítě, popř. dětí. Klíčovou je v této situaci součinnost rodičů, v opačném případě hrozí rozvoj konfliktu provázeného bezohledností a nepřátelským jednáním (Fanta & Wynyczuk in Plzák, 1988). Na úrovni rodinného systému se může konflikt projevit polarizací výchovných stylů rodičů, což kromě manévrování s přízní dětí celou konfliktní situaci ještě více prohlubuje (Gjuričová & Kubička, 2003).

Na vzniku *druhé vývojové krize* se obvykle podílejí dva faktory – jde o tzv. krizi středního věku a proces osamostatňování dospělých dětí od primární rodiny (známé jako tzv. „syndrom prázdného hnízda“). Nejčastěji se objevuje mezi 17. až 25. rokem manželství a krize většinou mívá slabší intenzitu než krize první, ačkoli může být delšího trvání. Období středního věku bývá doprovázeno obavami o somatické zdraví spojené s procesem stárnutí i vznikající duševní prázdnotou. Manželé – rodiče mnohdy čelí dvěma situacím: děti buď opouští domov rodičů a zakládají novou rodinu nebo do domácnosti přivádí své (manželské) partnery (Kratochvíl, 2000).

Mlčák (1996) chápe manželskou krizi jako situaci, kdy se postupně rozšiřuje globální rozvrat veškerých složek soužití. Na rozdíl od manželského konfliktu mezi partnery existuje motivace setrvat v manželství a aktuální situaci stabilizovat. Pokud se nedaří urovnat již vzniklou krizi, snaha setrvat v manželském soužití postupně upadá. Během této degradace obvykle dochází k prvním návrhům rozvodu.

Pokud jde o bilanci rozvedených manželství, Plaňava (1994) se domnívá, že převažují manželství, jejichž rozpadu šlo v určité fázi vhodným způsobem předejít, nad případy, kdy spolu žijí manželé, kteří by naopak měli být rozvedeni.

3 ROZVOD

Ve společnosti 21. století představuje rozvod poměrně častý jev. Každý z nás si nepochybně ve svém okolí vzpomene na nějaké rozvedené osoby – dokonce se nezdá, že by se jednalo o naše příbuzné. Ačkoli denně vznikají nová a nová manželství, velký podíl z nich se dříve či později rozpadne. O tom, jaká je aktuální bilance v našem státě, co bývá nejčastější příčinou rozvodu a jak proces rozpadu manželství obvykle probíhá, pojednává právě tato kapitola.

3.1 Rozvodovost v České republice

Vzhledem k tomu, že se práce věnuje zkušenostem rozvedených lidí, následující kapitola se snaží vytvořit hrubší představu o dlouhodobé a aktuální rozvodové situaci v České republice. Věnuje přitom pozornost faktorům ovlivňujícím rozvodovost v naší zemi, tématu délky trvání manželství v době rozvodu nebo otázce rozvedených rodin s dětmi.

3.1.1 Faktory ovlivňující rozvodovost

Míra rozvodovosti je ovlivněna celou řadou faktorů, které mezi sebou vzájemně působí. Cíleně zde uvádím ty, které jsou v odborné literatuře zmiňovány nejčastěji. Jedná se především o sociokulturní aspekty, složitost rozvodu z právního hlediska, vývojové etapy manželství a v neposlední řadě sňatečnost, na které je rozvodovost přímo závislá.

Rozvod již nepředstavuje takové společenské tabu, jako tomu bylo v minulosti. Jak uvádí Možný (2008), manželství bylo katolickou církví považováno za svátost a projev Boží vůle. Vzhledem k tomu, že katolická církev na území našeho státu představovala instituci určující právní normy, bylo manželství téměř nedotknutelné (až na pár zákonných výjimek, kterých bylo mnohdy zneužíváno).

S nástupem sekularizace se však vliv religiozity významně oslabil, především v industrializovaných zemích a dokonce i samotná římskokatolická církev se již k rozvodům staví liberálněji, než tomu bylo dříve (Matoušek, 2015).

Se společenskou akceptovatelností rozvodů souvisí další fenomén, a to kulturní dimenze. Whitehead (in Toth & Kimmelmeier, 2009) předpokládá, že lidé

v individualistických společnostech jsou méně ochotní vkládat energii do špatného (resp. nefunkčního) manželství, přestože rozvod přináší velké emoční a finanční ztráty. Z toho vyplývá, že lidé v individualistických společnostech mají tendenci upřednostňovat sebe a své zájmy, pokud jde o vstup, setrvání či opuštění manželství. Na základě myšlenky, že pro tyto společnosti je zároveň charakteristická sebeaktualizace, zdá se přirozené předpokládat, že lidé žijící v tomto typu společnosti rozvod tolerují spíše než osoby, které vyrůstají ve společnosti s kolektivistickými znaky.

Výzkumy Totha a Kimmelmeiera (2009) však nezjistily zcela jasnou souvislost mezi postoji k rozvodu ve vysoce individualistických společnostech. Zároveň podotýkají, že v kolektivistických společnostech sice existují právní i praktická omezení proti rozvodu, nicméně to paradoxně může vést k příznivějším postojům oproti individualistickým společnostem. Tento, na první pohled neintuitivní předpoklad autoři vysvětlují Brehmovou teorií reaktance, tj. teorie vysvětlující chování jedince v případě omezení osobní svobody. Předpokládá se, že přirozenou lidskou tendencí je snaha o znovunabytí svobody, což vede k možnému nežádoucímu jednání, kterým může být např. porušování zákazů.

Na rozvodovosti se dále odráží složitost zákonné úpravy, tzn. jak moc je legislativní proces rozvodu komplikovaný. Tyto rozdíly jsou lépe viditelné na úrovni mezinárodního srovnání. Liberálními přístupy k rozvodům jsou proslulé především skandinávské státy. Například švédská legislativa rozvod nepovažuje za pomyslný rozpad, ale za občanské právo (Rosenbeck, 2018).

Dalším faktorem, který v současné době ovlivňuje rozvodovost, a to nejen u nás, je zvyšující se počet nesezdaných soužití jako alternativa manželství. Plaňava (1994) zmiňuje, že pro mladé páry nesezdané soužití často představuje jakýsi předstupeň manželství (tzv. předmanželská kohabitace). Další rozšířenou částí populace představují nesezdaná soužití již rozvedených osob. Vzhledem k tomu, že nesezdaná soužití nejsou úředně evidována, jako je tomu v případě manželství, reálný poměr rozpadajících se partnerských vztahů je ve skutečnosti vyšší (Vohlídalová & Maříková, 2011).

V neposlední řadě je nezbytné brát v úvahu také skutečnost, že rozvodovost je přímo závislá na sňatečnosti. Logicky z toho vyplývá, že čím vyšší je sňatečnost, tím vyšší je pravděpodobnost rozvodovosti. Možný (2008) i Plaňava (1994) se shodují, že pod společenským tlakem do sňatků v současné době vstupují také osoby, které nesplňují základní předpoklady pro stabilní manželské soužití.

3.1.2 Dlouhodobý vývoj rozvodovosti

Nejstarším dostupným údajem je statistika rozvodovosti z roku 1919, kdy dosahovala rozvodovost na území Československa pouhých 1,67 %. Prudký nárůst rozvodovosti je pak spojen především s poválečným obdobím. Nejvýraznější nárůst je patrný od 90. let 20. století, kdy se hodnoty oproti 70. létům téměř zdvojnásobily. S nástupem nového tisíciletí se míra rozvodovosti ustálila okolo 50 % (Český statistický úřad, 2018b), přičemž podle Eurostatu (2019) si Česká republika v evropském měřítku drží pozici mezi státy s nadprůměrnou úrovní rozvodovosti.

Wu a Schimmele (2007) nárůst rozvodovosti v posledních dekádách vysvětlují tím, že vzrostly nároky a očekávání na samotný manželský svazek. Kromě vzrůstající průměrné délky života a naděje na dožití se na míře rozvodovosti odrazila také očekávání spojená s osobním naplněním, které podle ideálů moderních společností s manželstvím souvisí.

3.1.3 Rozvodovost z hlediska doby trvání manželství

Dalším zajímavým ukazatelem, který můžeme u rozvodovosti sledovat, je doba trvání manželství. Jak jsem již zmínila v kapitole 2.3 „Krise a konflikty v manželství“, manželství podléhají vývojovým krizím různé intenzity. Je zcela logické, že v případě nezvládnutých krizí roste pravděpodobnost rozvodu. Podle Českého statistického úřadu (2018a) dochází k rozvodu nejčastěji ve 3. až 6. roce trvání manželství, kdy dosahuje rozvodovost pomyslného vrcholu, což časově koresponduje s obdobím první manželské krize. S rostoucí délkou trvání manželství se procento rozvedených manželství snižuje.

Na druhou stranu dochází k nárůstu průměrné délky trvání manželství – v roce 2017 průměr dosahoval 13,2 let (Český statistický úřad, 2018a). Z toho vyplývá, že poklesla rozvodovost u krátce trvajících manželství a dochází k jejímu nárůstu u dlouhodobých manželství (tzn. těch, které trvají 25 let a více). Langmeier a Krejčířová (2006) tento trend vysvětlují tím, že se stále častěji rozpadají manželství, která měla spíše formální podobu, byla „udržována jen kvůli dětem“ a manželé po dosažení jejich soběstačnosti přistupují k rozhodnutí rozvést se.

3.1.4 Rozvedená manželství s dětmi

S mírou rozvodovosti v České republice úzce souvisí i rostoucí počet dětí, které zažijí rozvod svých rodičů. Šťastná (2009) uvádí, že mezi lety 1960 až 1990 se sice poměr

rozvedených manželství s dětmi příliš neměnil, nicméně rostlo zastoupení rozvodů se dvěma a více dětmi. Na to poukazuje také Plzák (1988), který tvrdí, že narozením druhého dítěte se manželská krize snadno promění v manželský konflikt. Faktem je, že nezvládnutý manželský konflikt již není příliš daleko od skutečného rozvodu.

A nyní již konkrétní čísla: v roce 1960 dosahoval průměrný počet dětí v rozvedeném manželství 1,07, zatímco roku 1990 již 1,10. Tato hodnota však od počátku 90. let klesá a od roku 2006 průměr nepřesáhl 0,9 (Šťastná, 2009).

3.2 Příčiny rozvodu

Důvodů, kvůli kterým nakonec manželství zanikne, existuje nespočet. Ačkoli jsem zmínila krizová období, kdy bývají manželské páry obecně zranitelnější, řada z nich toto období ustojí a manželství se nakonec rozpadá ze zcela jiného důvodu. Domnívám se, že nemalou část rozvedených manželství tvoří páry, které se jednoduše ukvapily a posléze zjistily, že společné soužití oběma nesvědčí tak, jak bylo původně očekáváno. Autoři vyjadřující se k rozvodové problematice se na nejčastěji zmiňovaných důvodech vesměs shodují.

Bakalář (1996) se domnívá, že skutečné příčiny rozvratu manželství bývají v praxi poněkud zkreslené. Vysvětluje to tím, že rozvádějící se manželé nechtějí skutečný důvod sdělit, především pro obavy, aby byl soudem tento důvod akceptován. Autor zároveň doplňuje, že okolnosti rozpadu manželství je třeba chápat jako komplex více faktorů. Mezi nejčastějšími příčinami obvykle dominuje nesoulad povah a názorů, nevěra, unáhlený sňatek, alkoholismus a nezáměr o rodinu.

Vohlídalová (2010) na základě svého výzkumu uvádí jako nejčastější příčiny rozpadu partnerských vztahů odlišné názory a postoje, vzájemné odcizení a nevěru. O něco méně často byl zmiňován nedostatek vzájemné pozornosti nebo neschopnost společně hovořit a povídat si. V neposlední řadě k rozpadu partnerských vztahů vedly závislosti (jmenovitě alkoholismus, narkomanie nebo gambling) a domácí násilí. Zastoupeny byly také neshody v zacházení s penězi a neshody ve způsobu trávení volného času.

Podle Smithe (2004) významně ovlivňují povahu a kvalitu partnerských vztahů emoční problémy jedince vznikající v dětství. Do partnerských vztahů jsou pak přenášeny zažité modely chování, které jsou formovány dosavadním vývojem (Langmeier & Krejčířová, 2006). I to se odráží do vzájemného chování ve vztazích. Pokud jsou tyto

způsoby chování nefunkční nebo zprostředkovávají konflikty, mohou s postupem času vygradovat až k rozvodu. S emočními problémy úzce souvisí také patologické jednání partnera, jako je např. alkoholismus, přehnaná žárlivost, domácí násilí či poruchy osobnosti (Plaňava, 1994).

3.3 Proces rozpadajícího se manželství aneb „cesta k rozvodu“

Proces rozpadajícího se manželství probíhá postupně a obvykle probíhá v delším časovém horizontu. Začíná jako banální rozlada, která přetrvává o něco déle, než je zvykem. Ve vztahu narůstá nespokojenost a přidává se odtažitost jednoho z partnerů, čímž bývá ještě umocňován pocit vzájemného vzdalování se. Podle Plaňavy (1994) je zcela běžné, že ten, kdo se zrovna neodtahuje, zažívá pocity křivdy, nejistoty a zanedbávání. Tyto role se pak mohou časem vyměnit. V případě, že nedojde ke konstruktivnímu a včasnému řešení této situace, pomalu, ale jistě se nachyluje k rozpadu manželství.

Novák a Průchová (2005) rozlišují několik fází, kterými manželství směřuje k rozvodu. Rovněž je toho názoru, že tato „cesta k rozvodu“ mívá dlouhodobý průběh. Tento proces rozlišuje do několika dílčích fází. Jsou jimi: fáze pochybností, fáze ochladnutí vztahu, fáze předrozvodových fantazií, fáze „odluka po česku“, fáze rádoby usmíření, fáze rozvodové fantazie a fáze rozhodnutí k rozvodu.

Prvotní fáze pochybností bývá doprovázena úvahami, jestli se dotyčný se svatbou neunáhlil a zdali je protějšek „ten pravý“. Následující fáze ochladnutí vztahu může zdánlivě připomínat běžný přelud od vášnivé zamilovanosti k realistickému „prozření“. Rozdíl je však zejména v tom, že ochladnutí vztahu bývá provázeno ambivalentními či negativními emocemi. Manželé se obvykle snaží situaci zachránit a „vyříkat si“ neshody mezi nimi. Fáze předrozvodových fantazií je provázena dvojími fantaziemi – v prvním případě nastává tzv. pseudorezignace, kdy manželé očekávají „nějaký zázrak zvenčí“. V opačném případě vznikají fantazie typu „jaké by to bylo, kdybych se rozvedl/a...“. Fází odluka „po česku“ je zjednodušeně řečeno stav, kdy se manželé rozhodnou žít odděleně, ve dvou domácnostech. Oba tak mají prostor uvědomit si, zdali jsou bez sebe spokojenější. Rozvoj fáze rádoby usmíření je poměrně pochopitelný. Oba manželé si zkusili žít odděleně, ale obávají se nevratného řešení – tedy rozvodu. Na přechodnou dobu se může zdát, že se rozkol mezi manžely urovnal, avšak bez podstatných změn dochází dříve či později k recidivě a opět se vynořuje fáze rozvodových fantazií, kdy začínají být představy o rozvodu čím dál

realističtější a nabývají význam vysvobození z této neúnosné situace. Konečným stádiem tohoto procesu je fáze rozhodnutí k rozvodu, kdy jsou manželé konfrontováni s končícím manželstvím.

4 POROZVODOVÁ SITUACE

Ukazuje se, že rozvod sám o sobě neuspokojivou situaci nemění. Stejně jako dlouhodobě narůstá nespokojenost v manželském soužití, nějaký čas trvá, než je dosaženo požadovaných změn a situace po rozvodu se ustálí. Velký podíl rozvedených manželů podstupuje náročné období, kdy se snaží vyrovnat se vzniklými dopady rozvodu. K tomu čelí řadě důležitých rozhodnutí a změnám – řeší se majetkové vyrovnání, soudní řízení o svěřeni dětí do péče, nové bydlení atd. Ukončit nevyhovující manželství tak nemusí zákonitě vést k zásadnímu obratu v lepší život. Vzniklou porozvodovou situací výstižně popisuje Bakalář:

„Ukončení manželského vztahu rozvodem nelze chápat jako jeho prosté přerušeni a zmizení, nýbrž jako postupné uhasínání, jako citovou i sociální, někdy velmi pomalou a svízelnou transformaci. Rozvodová praxe však ukazuje, že v naprosté většině manželství pokračuje atmosféra plná napětí a stresu, která se formálně projevuje v často nekonečně opakovaných soudních řízeních o určení styku s dítětem, v soudních sporech o výživné, o majetek aj.“ (Bakalář, 1996, 43)

Odborná literatura v souvislosti s porozvodovou životní situací zavádí téma tzv. konstruktivního nebo také zdravého rozvodu. Podle Everetta a Everettové (2000) se zdravý rozvod vyznačuje konstruktivním, schůdným, civilizovaným a plánovaným ukončením manželství, které si klade za cíl maximální šetrnost k rodičům i dětem a usiluje o nejrychlejší návrat do běžného, plnohodnotného života. Naplnit předpoklady „zdravého“ rozvodu je náročné, mnohdy takřka nemožné, což vysvětluje Plaňava (1994) tím, že pokud spolu manželé nedokážou slušně vyjít v manželství, nejsou schopni se ani slušně rozejít.

4.1 Důsledky rozvodu

Domnívám se, že málokterý rozvod s sebou přináší čistě pozitivní nebo naopak negativní změny. Výzkumy se nicméně shodují, že subjektivně vnímaná životní spokojenost rozvedených osob po rozvodu klesá (Williams, 2003). Náročné období, kterým situace po rozvodu bezesporu je, bývá čteně doprovázeno různými dopady.

4.1.1 Psychologické důsledky

Emoční stres spojený s rozvodem má v oblasti důsledků rozvodu své neoddiskutovatelné místo. V důsledku zvýšené stresové zátěže nejčastěji vznikají neurotické obtíže a reakce na závažný stres projevující se úzkostmi, pocity ohrožení, nesoustředěností, změnami nálad atp. (Matějček & Dytrych, 1994).

Pavlát (2013) se domnívá, že psychické symptomy doprovázející rozvod, jako je např. deprese, prožitek strádání a bolesti, bývají spíše krátkodobějšího trvání a v rozmezí dvou až čtyř let po rozvodu většinou vymizí.

4.1.2 Zdravotní důsledky

Dopady rozvodu na fyzické zdraví úzce souvisí s psychickou nepohodou. Vlivem toho jsou častým projevem psychosomatické obtíže, jako např. žaludeční vředy, bolesti hlavy, nespavost nebo pocity nadměrné únavy a vyčerpání (Matějček & Dytrych, 1994). Dále se mohou mezi tělesnými reakcemi objevovat trávicí obtíže, bolesti na hrudi a pocit slabosti (Poupětová, 2009) nebo subjektivní pocit ztráty energie (Sobotková, 2001).

4.1.3 Ekonomické důsledky

Jedním z nejčastěji skloňovaných dopadů jsou v současné době ekonomické dopady rozvodu, které se u mužů a žen odlišují, zvláště v rodinném kontextu. Děti bývají v 90-95 % svěřeny do péče matky. Obvyklým modelem je tedy situace, kdy matka samoživitelka kromě sebe musí zaopatřit děti i chod domácnosti a otec opouští společnou domácnost. Jelikož mají ženy v průměru nižší mzdu než muži, finanční prostředky po rozvodu jsou o poznání nižší. Důsledkem toho je, že rozvedené matky se závislými dětmi tvoří společenskou skupinu výrazně ohroženou chudobou a nižší životní úrovní (Dudová & Hastrmanová, 2007; Pavlát, 2013; Sobotková, 2001). Alimenty tyto potřeby pokrývají pouze z části. Nezřídka také dochází k situacím, kdy je otcové přestanou platit úplně. Andersonová (2014) uvádí, že matky obvykle zažijí ztrátu příjmů ve výši 25-50 % ve srovnání oproti období před rozvodem. Jsou tak nuceny pracovat o poznání více, aby neúplnou rodinu zvládly zajistit a nahradily tak příjem bývalého manžela. V důsledku toho pak tráví méně času se svými dětmi.

Ekonomické dopady pro muže většinou nejsou příliš výrazné (Garfinkel & Oellerich, 1989). Profesionální status, který získali v době manželství, se nemění, a i přes povinnost

platit alimony disponují větší částí příjmů pro svou potřebu. Na rozdíl od žen se však musí vyrovnávat se ztrátou společného života se svými dětmi. Otec po rozvodu přestává být součástí každodenního života dítěte a kontakt s dítětem bývá časově omezený (Dudová & Hastrmanová, 2007). Význam otce v rodině se po rozvodu ochudí a výrazně mění. Ačkoli to představuje mezi rodiči výraznou asymetrii a nespravedlnost, otcové by se podle Plaňavy (1994) měli s touto skutečností smířit.

4.1.4 Sociální důsledky

Společenské vyžití po rozvodu může rozvedenému jedinci pomoci nabrat nový životní směr. Volný čas, který byl v době manželství věnován partnerovi, může dotyčný využít k častějšímu kontaktu se svými přáteli. Otevírá se také možnost realizovat dříve opomíjené zájmy.

Zdá se, že společenské dopady nepatří mezi oblast, kde dochází k výhradně negativním změnám (Kalmijn & Uunk, 2007). Společenské vazby naopak mohou usnadnit rozvodovou adaptaci (Poupětová, 2009). Určitá ztráta a obměna přátel je však patrná. Gerstel (in Pavlát, 2013) předpokládá, že rozvedené osoby s dvakrát větší pravděpodobností přeruší kontakt s blízkým přítelem ve srovnání s osobami sezdanými. Ztráta na úrovni společenských vazeb se může týkat nejen přátel, ale také např. rodiny bývalého manžela/manželky (např. narušení vztahů s bývalým tchánem a tchýní, se švagry, atd.). Společenskými dopady rozvodu v rámci rodinných vztahů se blíže zabývám v kapitole 5 – „Rodinné vztahy v kontextu porozvodové situace“.

4.2 Adaptace na rozvod

Stejně jako proces rozpadu manželství, i adaptace na rozvod obvykle trvá v delším časovém horizontu. Samotný průběh přizpůsobení se na rozvod je ovlivněn celou řadou faktorů, jmenovitě jde o pohlaví, věk, osobnost, socioekonomický status, počet dětí apod. (Amato, 2010). Adaptaci rozvedených osob je možné rozdělit do tří skupin – část se dovede s rozvodem vyrovnat rychle, část se vypořádává dlouho a odhaduje se, že přibližně 10 % rozvedených se s rozvodem nevypořádá nikdy (Pavlát, 2013). Zároveň bylo zjištěno, že ten, kdo je iniciátorem rozvodu, má sklony k lepší porozvodové adaptaci (Wang & Amato, 2000). Dobrou adaptací je podle Plaňavy (1994) situace, kdy je vyřešena bytová, finanční, výchovná a partnerská situace, proběhlo citové i sexuální odpoutání a byla nalezena nova životní perspektiva.

Matějček a Dytrych (1994) charakterizují dvě etapy podílející se na adaptačním procesu. První etapa se vyznačuje vyrovnáváním se se zánikem manželství a rozpadem rodiny. Přítomny jsou pocity viny a vlastního selhání, lítostí, nenávistí a pocity zrady. Naopak u osob, které iniciovaly rozvod, se mohou objevovat pocity euforie a vysvobození. Druhá etapa je popisována jako období vyrovnávání se s pocity osamělosti a selhání, dále bývá přítomen strach z budoucnosti a anxieta. Za předpokladu, že probíhá proces přizpůsobení se na rozvod úspěšně, psychické obtíže a prožívaná nepohoda ustupují. Tento konečný stav, kdy se jedinec emočně vyrovná s rozvodem, bývá označován také jako psychorozvod (Poupětová, 2009).

4.2.1 Faktory porozvodové adaptace

Psychologická adaptace na rozvod podléhá času a je zřejmé, že vyrovnat se s rozvodem není možné ze dne na den. Zároveň se na ní podílí řada faktorů a ukazuje se, že neexistuje žádný univerzální návod, jak se s rozvodem sžít snadno a rychle. To je evidentní i na množství faktorů, které jsou prezentovány v odborné literatuře.

Ukazuje se, že porozvodová adaptace závisí jak na intrapersonálních, tak na interpersonálních zdrojích. Dobrá úroveň adaptace je v kontextu intrapersonálních (tzn. osobnostních) zdrojů spojena s nízkou mírou neuroticismu a naopak s vyšší hodnotou extravertze, otevřenosti vůči zkušenostem a resiliencí (Perrig-Chiello, Hutchinson & Morselli, 2015).

Pokud jde o genderové rozdíly ve vyrovnávání se s rozvodem, u mužů a žen existují určité tendence. Muži často jako copingovou strategii ve zvýšené míře užívají alkohol, zatímco ženy spíše spoléhají na sociální oporu a snaží se z problémů „vypovídat“ (Pudrovská & Carr, 2008).

Matějček a Dytrych (1994) rozlišují 3 faktory, které se podílejí na porozvodové adaptaci. Jsou jimi: intrafamiliární faktory (tj. délka trvání manželství, počet dětí a jejich věk), dále extrafamiliární faktory (např. podpora širší rodiny) a v neposlední řadě individuální faktory (tzn. osobnostní charakteristiky rozvedených manželů, jejich tělesné a duševní zdraví, přizpůsobivost, atraktivita, schopnost sebekritiky, tolerance vůči psychické zátěži apod.).

Dalším faktorem, který ovlivňuje porozvodovou adaptaci, je délka trvání manželství. Rozpad dlouhodobého manželství často vyžaduje odklon od navyklé sociální role, na kterou

byl jedinec v době manželství zvyklý. Wang & Amato (2000) došli k závěru, že dlouhodobá manželství predikují výraznější příznaky rozrušení a stresu oproti krátkodobým manželstvím, což lze vysvětlit trvalejší povahou sociálních rolí.

Perrig-Chiello et al. (2015) ve své studii zdůrazňují 2 důležité faktory, které podle nich předchozí výzkumy notně zaměňovaly, a sice čas od rozchodu a čas od rozvodu. Domnívají se, že rozvodu často předchází právě rozchod, kdy zejména u dlouhodobých manželství lze očekávat větší časový odstup mezi těmito událostmi. Je tedy možné, že adaptace na rozvod manželství probíhá ještě před samotným rozvedením a ve skutečnosti trvá znatelně déle.

5 RODINNÉ VZTAHY V KONTEXTU POROZVODOVÉ SITUACE

Předcházející kapitola se věnovala především důsledkům rozvodu na jednotlivce, tedy na dva hlavní aktéry. Pokud jsou rozvádějící se manželé zároveň rodiči, rozsah dopadů se o poznání rozšiřuje, a to nejen na děti, ale i na širší rodinu. V první řadě by se rodiče měli vnitřně vyrovnat s rozvodem a upřednostňovat zájmy dětí nad zájmy vlastními (Plaňava, 1994; Poupětová, 2009). Pokud s rozpadem manželství končí i spolupráce mezi rodiči, je zdravý vývoj dětí o to spíše ohrožen.

5.1 Děti rozvedených rodičů a jejich vztahy

Způsob, jak spolu budou po rozvodu vycházet rodiče a děti, záleží nejen na rodičích, ale i na osobnosti a věku dítěte. Novák a Šmolka (2016) tvrdí, že neexistuje žádný věk, v němž by rozchod rodičů nevadil. Osobně se domnívám, že děti na prahu dospělosti, eventuálně dospělé děti, které již samy mají zkušenost s rozpadem (ať již krátkodobého či dlouhodobého) vztahu, dovedou lépe pochopit, že mezi rodiči může i po letech manželství vzniknout nesoulad, který dospěje až k rozvodu.

Pokud jsou zachovány pozitivní vztahy s oběma rodiči, negativní důsledky rozvodu mohou být výrazně zmírněny pro všechny zúčastněné (Ahrons, 2007). Ne vždy je však možné pozitivní vazby uchovat. Podle Kalmijna (2012) nemusí jít striktně o důsledek zaměření rodičů na svůj vlastní prospěch. Děti mohou své rodiče obviňovat z rozpadu rodiny, nebo se jednoduše emocionálně vzdálí od rodiče, který se na výchově po rozvodu podílí z menší části.

Naopak v případě, kdy mezi rodiči přetrvávají konflikty, může dojít k tomu, že je dítě rodičem přímo či nepřímo popouzeno proti druhému rodiči. Popouzením je myšleno působení, jehož účelem je vyvolat v dítěti pocity zloby, nedůvěry, strachu, či dokonce nenávisti vůči druhému rodiči. Toto účelné chování obvykle pochází od rodiče, kterému je dítě svěřeno do porozvodové péče (Bakalář, 1996). Pavlát a Janáčková (2007) tentýž fenomén označují jako syndrom odcizeného, popř. zavrženého rodiče. Rozvoj syndromu považují za důsledek nezvládnuté porozvodové situace. Podle autorů je dítě vůči svým

rodičům v takové pozici, že jednoho rodiče vnímá jako zcela kladného a druhého rodiče naopak jako zcela záporného.

5.1.1 Střídavá péče

Kromě tradičního modelu, kdy dítě vychovává jeden z rodičů, se může po rozvodu vynořit možnost střídavé péče. Jedná se o způsob výchovy, kdy je dítě svěřeno „v určitém, přesně vymezeném časovém období do výchovy a péče jednoho rodiče a v následujícím časovém období naopak do výchovy a péče druhého z rodičů“ (Novák, 2013, 22). Pro fungující střídavou péči je zapotřebí, aby byli rodiče i po rozvodu schopni komunikace a měli stejnou představu o výchově dětí. Ačkoli se stále jedná o kontroverzní, a odborníky čteně diskutovaným tématem, střídavá péče představuje alternativu, která dětem umožňuje být pravidelně v kontaktu s oběma rodiči.

5.2 Situace v neúplných rodinách

Výchova dětí v neúplné rodině je dnes již poměrně běžným jevem. Přesto neexistuje sebemenší důvod proč tento způsob výchovy, který povětšinou vzniká nedobrovolně, jakkoli zlehčovat. Dotyčný rodič dlouhodobě čelí zvýšené psychické zátěži a zároveň nese plnou odpovědnost za děti.

Na jedné straně vyvstávají praktické otázky jako hospodaření s penězi, vedení domácnosti nebo skloubení profesního a soukromého života. Na straně druhé, rodiče samoživitelé prožívají podrážděnost a psychickou nepohodu (jako jsou změny v sebepojetí a stálý pocit ohrožení v zodpovědné pozici rodiče). To se často projevuje i ve vztahu s dětmi – dochází častěji ke konfliktům, což zpětně vede u rodiče k pocitům viny a negativnímu sebepojetí. Situace se promítá i do problémů v rovině sociální – zejména partnerských vztahů, které jsou ovlivněny nejistotou ohledně případného dalšího intimního vztahu (Sobotková, 2001). Rodič si dále může klást otázku, zdali by děti partnera přijaly nebo se naopak strachuje, že odted' zůstane na všechno sám (Plaňava, 1994).

Děti na rozvod reagují různě, ať už otevřeně či skrytě. Některé mají sklony vyčítat rodičům vzniklou situaci (Oren & Hadomi, 2019), nebo se dokonce mohou snažit dát rodiče zpět dohromady. Dále děti na situaci mohou zareagovat stažením se do sebe. Velmi často také dochází ke zhoršení školního prospěchu (Matějček & Dytrych, 2002) nebo k psychosomatickým projevům (Ballnik, 2012).

5.3 Partnerské vztahy po rozvodu

Základním předpokladem pro navázání dlouhodobého vztahu je, aby se rozvedený jedinec emočně odpoutal od svého bývalého manžela, resp. manželky. Ukazuje, že hledání nového partnera krátce po rozvodu bývá silně ovlivněno předchozí negativní zkušeností. Rozvedené osoby mohou mít podle McKenryho a Price (1991) nižší sebevědomí, obávají se případného nezdařilého vztahu a nechtějí znovu prožít zklamání. Je tedy zcela pochopitelné, že řada z nich určitou dobu po rozvodu nový partnerský vztah nevyhledává. Někteří jedinci dokonce mohou na vztahy s opačným pohlavím zanevřít. Výzkum Schüllera, Dytrycha a Prokopce (in Pavlát, 2013) zjistil, že 58 % mužů vnímá první rok po rozvodu vztahy k ženám jako neuspokojivé nebo problematické, ženy ve vztahu k mužům takto byly nespokojeny v 74 %. Na druhou stranu, perspektivu života bez stálého partnera považuje za neúnosnou 65 % mužů a 85 % žen. Zdá se tedy, že rozvedené osoby potřebují získat nejprve určitý nadhled a vyrovnat se s rozvodem. Až poté jsou schopny navázat spokojený partnerský vztah.

Ze statistik vyplývá, že 40 % rozvedených osob dříve či později vstoupí do nového manželství. Nejčastěji se tak děje do 10 let od rozvodu (Štyglerová, 2018). Pokud jde o genderové rozdíly, druhé manželství častěji uzavírají muži. To je podle Sobotkové (2001) způsobeno tím, že muži nemívají po rozvodu svěřené děti do péče. Případný partnerský vztah tak muže staví do výhodnější pozice oproti ženám.

6 AKTUÁLNÍ VÝZKUMY POROZVODOVÉ SITUACE

Poslední kapitola teoretické části se opírá o aktuální studie zabývající se porozvodovou situací. Jedná se o oblast výzkumu, která je poměrně dobře probádaná zejména na úrovni zahraničních výzkumů. Tuzemských studií bylo realizováno znatelně méně většinou se jedná o výzkumy starší 20 let a více. Existující české výzkumy se doteď zaměřovaly především na dopady rozvodu na dítě a celkové prožívání rozvodové a porozvodové situace dětmi rozvádějících se/rozvedených rodičů. V posledních letech nicméně zájem o téma porozvodové situace pomalu narůstá, a to nejen v rámci psychologie, ale i sociologie a psychiatrie.

6.1 České výzkumy

Středem zájmu českých, resp. československých výzkumů jsou zejména dopady rozvodu na rodinný systém. Závěry většinou vycházejí z klinické a poradenské praxe.

Schüller, Prokopec a Dytrych (1985) zkoumali nepříznivé následky nezvládnuté porozvodové situace. Došli k závěru, že především u matek rozvedených v mladém věku (do 23 let) se 21 % otců s dítětem vidá nepravidelně a 40 % se jich nestýká vůbec. S rostoucím věkem rodičů se kontakt otce s dítětem stává častějším. Dále byly mapovány porozvodové konflikty mezi manžely – muži udávali porozvodové konflikty v 21 % případů, zatímco ženy shledávaly situaci jako konfliktní ve 13 %. Podíl dětí, které se přiklánějí jen k jedné straně je v jejich souboru značný: podle údajů žen je to 55 % a podle údajů mužů 40 %. Skutečnost, že téměř každé druhé dítě má vypěstován k jednomu z rodičů více či méně hostilní vztah (povětšinou k otci), případně se od něj zcela odvrací, považují autoři za velice znepokojivou.

Pomocí případových studií Hinková (1996) navrhuje možné způsoby poradenské intervence a zásady komunikace s dětmi v rozvádějících se rodinách. Zdůrazňuje, že ústředním cílem (po)rozvodového poradenství a terapie je minimalizace možných ztrát, které z rozvodu vyplývají. Uholyeva a Hoskovcová (2014) zachycují specifika poradenství u dětí špatně adaptovaných na rodinnou situaci po rozvodu. Zabývají se rovněž vztahem dítěte s oběma rodiči.

6.2 Zahraniční výzkumy

Zatímco negativní dopady rozvodu na životní spokojenost jsou v zahraničních výzkumech dobře zmapované, velké individuální odlišnosti v psychologické adaptaci dosud nejsou dostatečně probádané (Amato, 2010). I přesto můžeme z existujících studií vyvodit určité závěry. Ačkoli převažují výzkumy potvrzující negativní vliv rozvodu na životní spokojenost (Amato & Keith, 1991), ukazuje se, že rozvod může jedinci přinést i pozitivní obrat. Výzkum Amata a Hohmann-Mariotta (2007) zjistil, že muži a ženy, kteří žili v dlouhodobě nespokojených (rozvrácených) manželstvích, poukazovali na větší spokojenost po rozvodu.

Ukazuje se, že dlouhodobé dopady rozvodu souvisí především s obdobím, resp. životní etapou, kdy k rozvodu dochází. Z toho vyplývá, že jiné dopady s sebou nese rozvod v mladé dospělosti a v pozdní dospělosti, potažmo ve stáří (Perrig-Chiello et al., 2015). Zatímco v mladé dospělosti, kdy se rozvádí manželé s malými dětmi, dominují, především pro ženy, otázky spojené s finančním zaopatřením (Kitson & Morgan, 1990), osoby ve středním věku často pociťují méně příležitostí, díky kterým by mohli vybudovat nový intimní vztah, vlivem toho se více obávají samoty (Wrosch & Heckhausen, 1999).

Četným centrem zájmu studií je rovněž způsob vyrovnávání se s rozvodem. Spíše než copingové strategie shledávají Pudrovska a Carr (2008) jako účinný faktor adaptace opakovaný vstup do manželství. Dokonce se tyto osoby neliší množstvím depresivních symptomů v porovnání s nepřetržitě vdanými/ženatými.

Co naopak není v rámci porozvodové adaptace zcela zřejmé, je otázka, zdali se s rozvodem lépe vyrovnávají muži nebo ženy. Zatímco Simon (2002) předpokládá horší adaptaci u mužů, Andress a Bröckel (2007) zjistili opak. Je tedy pravděpodobné, že k lepší adaptaci dochází za přítomnosti více faktorů – osobnostní rysy, sociální vazby (Perrig-Chiello et al., 2015) a copingové strategie (Pudrovska & Carr, 2008).

Na rozdíl od výzkumu dopadů rozvodu pro rozvedené, výzkumy dopadů rozvodu na duševní zdraví u dětí z rozvedených rodin přináší konzistentní výsledky. Přestože nebyla zjištěna přímá kauzalita, je zjevné, že děti rozvedených jsou více ohroženy duševními onemocněními (např. deprese a závislosti) a poruchami chování, případně se mohou potýkat s chronickou bolestí. Klíčová se zde jeví především otázka resilience dotčených dětí (Auersperg, Vlasak, Ponocny & Barth, 2019).

Výzkumy v posledních letech se snaží propracovávat způsoby, jak stabilizovat rodinné vztahy po rozvodu. Oren a Hadomi (2019) doporučují, aby rodiče se svými dětmi o rozvodu hovořili a vyvrátili tak jejich mylně vzniklé domněnky. Kromě toho rodičům může sdílení jejich pocitů s dětmi lépe zpracovávat pocity studu a viny. Dalším možným řešením mohou být speciální preventivní programy pro děti rozvedených a jejich rodiče, a to nejen z hlediska prevence duševních obtíží a poruch chování (Auersperg et al., 2019).

VÝZKUMNÁ ČÁST

7 VÝZKUMNÝ PROBLÉM

Pro téma zabývající se životní situací po rozvodu jsem se rozhodla především proto, že sama vyrůstám v neúplné rodině. Mnohokrát jsem přemýšlela nad tím, jestli a jak se u rozvedených osob liší prožívání vlastního rozvodu. Krom toho mě vždy zajímalo, zdali je možné si rozvodem „polepšit“, tj. vnímat rozvod s odstupem času jako pozitivní zkušenost, nebo rozvod zpravidla přináší negativní důsledky (Amato & Keith, 1991). Podle Williamse (2003) je běžné, že manželství, kde se pravidelně objevuje násilí a/nebo alespoň jeden z partnerů zažívá pocity chronického strádání, může rozvod přinést úlevu a subjektivně lepší životní situaci.

Další pohnutkou k volbě tématu byl také fakt, že rozvod představuje společensky aktuální téma – každý z nás jistě zná ve svém okolí někoho, kdo se rozvedl nebo právě rozvádí. S tím souvisí i nelichotivé statistiky, a sice, že v roce 2017 bylo rozvedeno 59 % manželství s nezletilými dětmi (Český statistický úřad, 2018a). Z toho vyplývá další společenský důsledek, a to, že stoupá počet dětí, které prožijí rozvod na vlastní kůži.

V mé bakalářské práci se zaměřuji na porozvodovou životní situaci u osob, které mají zkušenost s rozvodem. Zajímá mě především, co považují rozvedené osoby za příčiny rozpadu jejich minulého manželství, jakým způsobem se s rozvodem vyrovnávaly a ve které oblasti pociťují dopady rozvodu nejčastěji. Domnívám se, že prožívání a vyrovnávání se s rozvodem bude velmi individuální. Na druhou stranu předpokládám, že dopady rozvodu na jednotlivé osoby budou v určitém kontextu podobné. Závěrečná interpretace a výsledky jsou prezentovány na základě analýzy kvalitativních rozhovorů se sedmi účastníky výzkumu.

8 VÝZKUMNÉ CÍLE A OTÁZKY

Výzkumným cílem práce je zmapovat životní situaci rozvedených osob. Ukazuje se, že jednou z nejčastějších příčin rozvodu jsou nesoulad zájmů, rozvrat a vzájemné odcizení (Vohlídalová, 2010). Rozhodla jsem se zajímat o to, jestli podobné příčiny vnímaly i rozvedené osoby v mém výzkumu. V souvislosti s tím jsem se snažila zmapovat oblasti, ve kterých přinesla životní situace po rozvodu nejcitelnější rozdíly.

Jsem toho názoru, že i prožívání rozvodu a vyrovnání se s ním je záležitost velice individuální, a právě proto věnuji velkou pozornost způsobům, jakým se rozvedené osoby vyrovnávají s rozvodem. Jelikož se ukazuje, že 40 % rozvedených osob se dříve či později znovu vdá nebo ožení (Štyglerová, 2018), také mě zajímalo, zdali rozvedené osoby i přes jejich zkušenost vstupují do dalších případných manželství či naopak.

Za účelem splnění cílů práce jsem stanovila 4 výzkumné otázky, které pokrývají problematiku rozpadu manželství a z něj vzniklou porozvodovou životní situaci.

VO1: Jak vnímají rozvedené osoby příčiny rozpadu jejich manželství?

VO2: Jakým způsobem se rozvedené osoby vyrovnávají s rozvodem?

VO3: Ve kterých oblastech života rozvedené osoby pocítují nejvýznamnější dopady rozvodu?

VO4: Jaké jsou motivy rozvedených osob k opětovnému vstupu do manželského vztahu?

9 VÝZKUMNÁ STRATEGIE

Po definování výzkumného problému a cíle jsem pokračovala výběrem vhodného výzkumného designu. Problematika životní situace po rozvodu je spjata se specifickými prožitky, emocemi, zkušeností jedince a individuálním kontextem příběhu. Domnívám se tedy, že tyto podmínky dovedou obratněji zachytit metody, které hlouběji proniknou do tématu. Existují sice výzkumné projekty zabývající se rozvodovou problematikou, které volí cestu kvantitativní, nicméně s ohledem na můj výzkumný záměr by podle mého názoru povaha dat byla značně ochuzená. Ke konečnému rozhodnutí zvolit kvalitativní výzkumný přístup přispělo také hledisko, že účelem práce s daty nebylo zobecnění, ale spíše porozumění specifické zkušenosti rozvedených osob.

Kvalitativní přístup ve vědě zachází s aspekty jako dynamika, kontext, jedinečnost a neopakovatelnost. Data jsou chápána jako nekvantifikované a/nebo nekvantifikovatelné fenomény a obvykle nezachází se standardizovanými metodami. Popis, analýzu a závěrečnou interpretaci dat provádíme prostřednictvím kvalitativních metod (Mioivský, 2006). Další nespornou výhodou kvalitativního přístupu je možnost modifikovat či doplňovat výzkumné otázky i v průběhu výzkumu. To umožňuje jistou pružnost a emergenci (Hendl, 2016).

Jako konkrétní typ výzkumu jsem zvolila mnohonásobnou případovou studii. Podle Hendla *„je případová studie v sociálněvědním výzkumu podobná mikroskopu: její hodnota závisí na tom, jak dobře je zaostřena.“* (Hendl, 2016, 102). Kromě toho usiluje o zachycení komplexního příběhu se všemi jeho vlivy, souvislostmi a specifiky zahrnující historicko-biografické hledisko. Předpokládá se, že hloubková povaha umožňuje lepší porozumění at' již danému případu, nebo vybrané problematice obecně. S tím souvisí i další možnost, kterou případové studie nabízí, a tou je srovnání případů navzájem. Nemusíme a priori pátrat po podobných znacích mezi případy, je možné mapovat aspekty, kde vznikají odlišnosti. V mém výzkumu byl případ definován adaptací rozvedených osob na životní situaci po rozvodu.

10 VÝZKUMNÝ SOUBOR

Základní výzkumný soubor mého výzkumu tvořily osoby, které se v minulosti alespoň jednou rozvedly. Do mého výzkumu jsem respondenty zařazovala na základě kritérií, která jsem stanovila takto:

- osobní zkušenost s rozvodem
- uplynulá doba od rozvodu min. 1,5 roku
- bydliště/místo výkonu práce v Praze, Středočeském nebo Olomouckém kraji

Hlavním kritériem výběru byla osobní zkušenost s rozvodem. Ačkoli mě kontaktovaly také osoby, které měly zkušenost s rozpadem nesezdaného soužití, byla jsem nucena je odmítnout, jelikož se moje práce zaměřuje výhradně na rozpad manželských svazků.

Neméně důležitá pro mě byla uplynulá doba od rozvodu, kde jsem původně stanovila jako minimální hranici 2 let. Tímto krokem jsem se snažila předejít situaci, kdy se výzkumu účastní osoby, které se svou zkušeností s rozvodem ještě nejsou příliš dobře vyrovnané. Podle Matouška (1997) trvá přibližně 2 roky, než se jedinec alespoň zčásti vyrovná s rozvodem a získá potřebný náhled. Během výběru výzkumného souboru jsem však narazila na nedostatečný počet mužů, kteří byli ochotni se výzkumu účastnit. Vzhledem k tomu, že nakonec projevil zájem muž, který však nesplňoval kritérium uplynulé doby od rozvodu, rozhodla jsem se hranici snížit na 1,5 roku. Poupětová (2009) definuje průměrnou dobu vyrovnávání se s rozvodem mezi 1-2 roky, tudíž jsem předpokládala, že je možné se s rozvodem vyrovnávat kratší dobu než výše zmíněné 2 roky.

Poslední kritérium jsem stanovila z důvodu, aby bylo možné dohodnout vyhovující místo konání interview jak pro účastníka výzkumu, tak pro mě. Záměrně jsem vybrala oblasti, ve kterých se pravidelně pohybují, jelikož jsem předpokládala, že případní účastníci výzkumu budou upřednostňovat místo v blízkosti svého bydliště nebo pracoviště.

10.1 Výběr výzkumného souboru

Výběr výzkumného souboru probíhal smíšenou formou – metodou záměrného výběru, metodou samovýběru a zároveň metodou sněhové koule. Vzhledem k tomu, že jsem

usilovala jsem o genderově vyvážený výzkumný soubor, bylo zapotřebí zapojit více metod výběru. Svůj podíl také sehrála motivace rozvedených osob účastnit se výzkumu.

Pro pilotní interview jsem použila metodu záměrného výběru, kdy jsem oslovila rozvedené osoby z řad příbuzných a rodinných známých, abych si vedení rozhovoru zkusila v neformálním prostředí. Později se ukázalo, že se podařilo neformální atmosféru navázat dokonce i v průběhu „ostrého“ sběru dat.

Po realizaci pilotního výzkumu jsem změnila strategii a použila metodu samovýběru. Prostřednictvím sociální sítě Facebook jsem do vybraných skupin sdílela inzerát uvádějící kritéria, která by měl potenciální účastník výzkumu splňovat. Na sdílený inzerát mi odpověděla většina účastníků výzkumu, nicméně se většinou jednalo o ženy.

Vzhledem k tomu, že muži nebyli k účasti na výzkumu dostatečně motivováni, musela jsem přistoupit k výběru metodou sněhové koule. Další možné účastníky výzkumu jsem kontaktovala pomocí respondentů, kteří se mnou již rozhovor realizovali. Zde se opět vynořoval častý problém, a sice, že muži nebyli ochotni se výzkumu zúčastnit. Častým důvodem bylo, že téma rozvodu označovali jako příliš citlivé. O účast na výzkumu projevilo zájem celkem 12 osob, které odpovídaly stanoveným kritériím, nicméně někteří z nich se mnou po čase přestali komunikovat a výzkumu se nakonec neúčastnili. Jeden muž pak uvedl, že své rozhodnutí přehodnotil a již nechce jeho zkušenost znovu otevírat.

10.2 Popis výzkumného souboru

Výzkumného projektu se účastnilo celkem 7 osob, z toho 4 ženy a 3 muži. Průměrný věk účastníků výzkumu byl 46 let. Pro lepší přehlednost jsem demografické údaje shrnula do níže uvedených tabulek (viz Tabulka 1 a Tabulka 2). Každého účastníka výzkumu jsem označila fiktivním jménem, pod kterými budou vystupovat i v rámci prezentace jednotlivých kazuistik.

Tabulka 1: Demografické údaje účastníků výzkumu

Jméno	Pohlaví	Věk	Kraj	Vzdělání	Povolání
Jiří	muž	57	Středočeský	vysokoškolské	podnikatel
Marta	žena	56	Praha	vysokoškolské	projektová manažerka
Hana	žena	48	Olomoucký	vysokoškolské	pedagožka
Eva	žena	39	Praha	vysokoškolské	HR manažerka
Kateřina	žena	51	Praha	středoškolské s maturitou	podnikatelka
Jan	muž	43	Středočeský	středoškolské s maturitou	technik výrobní linky
Tomáš	muž	27	Olomoucký	středoškolské s maturitou	oblastní manažer

Kromě demografických údajů jsem zahrнула i přehled rodinných údajů (viz tabulka 2).

Tabulka 2: Rodinné údaje účastníků výzkumu

Jméno	Rodinný stav	Počet dětí	Doba od rozvodu	Délka trvání manželství
Jiří	rozvedený	2	9 let	19 let
Marta	rozvedená	2	10 let	25 let
Hana	vdaná (předtím 2x rozvedená)	1	19 let ¹	3 roky
Eva	vdaná	2	4 roky	8 let
Kateřina	vdaná	1	23 let	3 roky
Jan	rozvedený	1	7 let	8 let
Tomáš	rozvedený	1	1 rok a 10 měsíců	2 roky

¹ Vzhledem k tomu, že byla Hana dvakrát rozvedená, údaje „Doba od rozvodu“ a „Délka trvání manželství“ se vztahují k jejímu poslednímu rozvodu, resp. manželství.

11 METODA SBĚRU DAT

Pro svůj výzkumný projekt jsem jako metodu získávání dat zvolila polostrukturované interview. Vzhledem k tomu, že je zkušenost s rozvedem provázána specifickými prožitky a zkušenostmi, uznala jsem za vhodné zvolit takový nástroj, který umožňuje rozvedeným osobám dostatečný prostor pro sdílení a zároveň dovede držet určitou míru strukturovanosti pro obratnější analýzu získaných dat.

Hlavní předností polostrukturovaného interview je, že umí čerpat z výhod strukturovaného i nestrukturovaného interview. Jedná se o pomyslnou „zlatou střední cestu“. V rámci přípravy je utvořeno základní schéma, které blíže určuje znění otázek. Výhodou je, že nemusí být striktně dodrženo jejich pořadí a může být pozměněn také způsob, jakým je otázka kladena. V průběhu realizace rozhovoru metoda umožňuje reagovat na témata vynořující se bezprostředně během rozhovoru. Oproti plně strukturované podobě má ještě jednu výhodu, a sice, že můžeme pomocí polostrukturovaného rozhovoru docílit vyšší přesnosti a výtěžnosti (Mioviský, 2006).

Než jsem začala se sestavením samotného interview, vymezila jsem tematické okruhy, které určovaly základní témata objevující se v rozhovoru. Okruhy jsem zvolila následující:

- okolnosti rozvodu
- děti
- dopady rozvodu
- partnerský život po rozvodu
- zhodnocení porozvodové životní situace
- uzavření interview

Po jejich stanovení jsem ke každému okruhu začala přiřazovat otázky, které jsem měla v úmyslu položit všem respondentům. Otázky jsem se snažila strukturovat tak, aby vedly od konkrétních faktů k subjektivním prožitkům. Každý okruh obsahoval přibližně 3 otevřené otázky. Podobu rozhovoru jsem průběžně konzultovala s vedoucí práce, než jsme došly k závěrečné verzi interview. Plné znění kostry interview je k nahlédnutí v příloze 5.

Zároveň jsem se připravila na situace, kdy se u určitých osob nebudu vypyávat na vybrané otázky (např. u respondentů, kteří v době rozvodu byli bezdětní, jsem vynechala otázky z tematického okruhu „*děti*“ atp.). Pracovala jsem také s předpokladem, že se výzkumu účastní vícekrát rozvedené osoby, což se také stalo. Pro dotyčnou osobu jsem zařadila otázku, kde měla porovnat, jak tyto odlišné zkušenosti s rozvody vnímá. Zároveň byla tato účastnice výzkumu vyzvána, aby se v rozhovoru zaměřovala především na zkušenost s posledním rozvodem – očekávala jsem, že pro ni bude tato zkušenost živější.

Cílem rozhovoru bylo přivést rozvedené osoby k zamyšlení, jak v současnosti vnímají jejich zkušenost s rozvodem. Očekávala jsem, že někteří účastníci výzkumu budou otevřeni více, někteří méně. Pro účastníky výzkumu, kteří se k určitým otázkám zdráhali vyjádřit nebo odpovídali příliš stručně, se mi osvědčila linie doplňujících otázek, které podněcovaly k rozsáhlejší odpovědi. U komunikativních a sdílných osob naopak stačila slabší strukturovanost. V Příloze 6 je k nahlédnutí interview v plném znění.

12 PRŮBĚH SBĚRU DAT

Před samotnou realizací sběru dat jsem se rozhodla provést pilotní výzkum. Jeho účelem bylo ověřit si srozumitelnost otázek a zvolenou strukturu tematických okruhů. Vzhledem k tomu, že jsem nenarazila na žádné nesrovnalosti a podoba rozhovoru nebyla nijak výrazně pozměněna, rozhodla jsem se data z pilotního rozhovoru zahrnout do výsledků výzkumu.

Ostrá realizace sběru dat probíhala během uplynulého podzimu – od září do listopadu 2019. Poté, co jsem kontaktovala potenciální účastníky výzkumu, zaslala jsem jim v elektronické podobě žádost o spolupráci na výzkumném projektu (dále viz Příloha 3), který osobám stručně přiblížil náplň jejich případné účasti. V žádosti jsem představila sebe a stručný popis mého výzkumu, jeho cíle a ústřední témata, která se v interview objevují. Dále jsem zmínila předpokládanou délku trvání interview, a to 25 minut. Na závěr jsem uvedla, že v případě souhlasu s účastí bude podepsán informovaný souhlas (viz Příloha 4), který písemně potvrzuje platnost všech etických aspektů jako je anonymita, mlčenlivost, možnost ukončit účast bez udání důvodu atd. (podrobněji v kapitole „*Etické aspekty výzkumu*“).

V případě, že potenciální účastníci výzkumu projeví zájem o účast, začali jsme domlouvat organizační záležitosti (jako je datum a místo konání interview). Naprostá většina účastníků výzkumu si přála realizovat interview u nich doma, s jedinou výjimkou bylo interview realizováno na pracovišti. K mému překvapení během rozhovorů panovala vřelá a příjemná atmosféra, což samotný sběr dat velmi usnadnilo. Někteří účastníci výzkumu mi dokonce sami od sebe nabídli tykáni.

Během samotné realizace jsem kromě výše uvedené kostry pokládala další doplňující a rozšiřující otázky, které již byly nad rámec této kostry. Jednalo se převážně o otevřené otázky, abych docílila obsáhlých odpovědí. Při výzkumu jsem si do předpřipravené kostry interview dopisovala poznámky, které mě během interview připadaly podstatné (jako např. zaváhání, smích, ale i nově vznikající ohnisko, které jsem se pokoušela v rámci dalších otázek rozvinout). Délka rozhovoru se odvíjela od sdílnosti účastníků výzkumu, v průměru jsme s účastníky výzkumu rozhovorem strávili 26 minut. Nejméně času zabral rozhovor, který trval 14 minut. Nejdéle trávající rozhovory pak dosahovaly délky téměř 40 minut.

13 ETICKÉ ASPEKTY VÝZKUMU

Již při prvotním kontaktu byli účastníci výzkumu informováni o anonymní povaze dat a možnosti z výzkumu odstoupit. Této možnosti nikdo nevyužil a do závěrečné analýzy dat byly zahrnuty veškerá realizovaná interview. Účastníci výzkumu byli rovněž srozuměni s účelem výzkumu a v žádném případě nedošlo k jejich klamání. Při domlouvání data a termínu realizace interview všichni účastníci obdrželi žádost o spolupráci na výzkumném projektu, kde byly uvedeny veškeré náležitosti spojené s účastí. Kromě anonymní povahy dat, výzkumných cílů, způsobu uchovávání získaných dat a možnosti kdykoli účast ukončit byla uvedena také očekávaná délka rozhovoru a kontakt na mou osobu. Před samotným zahájením interview pak došlo k podepsání informovaného souhlasu. Dokumenty „*Žádost o spolupráci na výzkumném projektu*“ a „*Informovaný souhlas pro účastníky výzkumu*“ jsou k nahlédnutí v Přílohách 3 a 4.

Možným zádrhelem v rámci etiky mohl být fakt, že někteří účastníci výzkumu jsou mými příbuznými a blízkými rodinnými přáteli. Znala jsem je tím pádem již před konáním rozhovoru a stejně tomu bylo i v případě jejich zkušenosti s rozvodem. Počítala jsem tedy s rizikem, že tyto vazby mohly ovlivnit rozhovor jak z mé strany, tak ze strany účastníka výzkumu. Zkreslit to mohlo i následnou interpretaci dat. Snažila jsem se tedy maximálně reflektovat své vystupování během rozhovoru a výroky těchto účastníků výzkumu jsem četla vícekrát (ve srovnání s ostatními účastníky výzkumu), abych na jejich zkušenost dokázala nahlédnout z více úhlů pohledu a minimalizovala jakoukoli předpojatost.

14 METODY ZPRACOVÁNÍ A ANALÝZY DAT

14.1 Metody zpracování dat

Po realizaci výzkumu jsem provedla transkripci všech provedených interview. Zvukové záznamy, které byly získávány diktafonem, jsem průběžně po každém rozhovoru přepisovala do písemné podoby. Již během transkripce jsem provedla redukci prvního řádu, kdy jsem záměrně odstranila uvítačí fráze, „slovní vatu“ a nadbytečná slova, abych přepsaný text učinila co nejplynulejším a nejsrozumitelnějším. K textu jsem připojila již zmíněné poznámky, které vznikaly během realizace výzkumu – data jsem tedy rozšířila o osobní dojmy z pozorování nebo vynořující se témata, která přinášela další cenné informace.

14.2 Metody analýzy dat

Vzhledem k povaze výzkumného problému a cílů, jsem jako metodu analýzy dat zvolila Interpretativní fenomenologickou analýzu (dále jen IPA). Jak jsem již v rámci výzkumného problému uvedla, prožívání zkušenosti s rozvodem je velmi individuální záležitost. K mému rozhodnutí přispěl také fakt, že se IPA zaměřuje na porozumění lidské zkušenosti a pomáhá detailně prozkoumat, jak jedinec vytváří její význam.

IPA je přístup vycházející z fenomenologie, hermeneutiky a idiografického přístupu. Oproti jiným kvalitativním přístupům poskytuje větší prostor pro kreativitu a svobodu výzkumného procesu. Metoda obvykle pracuje s nižším počtem participantů a spíše homogenním vzorkem – předpokládá se, že participantů dobře reprezentují daný fenomén. Zároveň IPA bere v úvahu, že závěry není možné zobecnit na veškeré kultury. Na druhou stranu si klade za cíl poskytnout pokud možno co nejdetailnější informace o dané skupině. Upřednostňuje se tedy bohatost dat u jednotlivých případů. Možným východiskem pro prezentaci získaných poznatků je pak případová studie (Koutná Kostínková & Čermák, 2013).

14.3 Analýza dat

Proces analýzy dat jsem prováděla metodou tužka-papír. Držela jsem se postupu, který doporučují Koutná Kostínková a Čermák (2013) ve svém textu prezentujícím principy IPA. Fáze analýzy autoři definují takto:

1. Reflexe výzkumníkovy zkušenosti s tématem výzkumu
2. Čtení a opakované čtení
3. Počáteční poznámky a komentáře
4. Rozvíjení vznikajících témat
5. Hledání souvislostí napříč tématy
6. Analýza dalšího případu
7. Hledání vzorců napříč případy

1. Před samotným procesem analýzy dat jsem se zamyslela nad vlastní zkušeností s problematikou rozvodu. Účelem tohoto kroku bylo odhalit možnou osobní předpojatost. Sebereflexi jsem pojala jako krátkou esej, kdy jsem si stanovila otázku spjatou s tématem mého výzkumu a snažila se na ni odpovědět. Jednalo se níže uvedenou otázkou:

„Jakým způsobem mě ovlivnila zkušenost s rozvodem mých rodičů?“

Plné znění sebereflexe je k nahlédnutí v Příloze 7. Poté, co jsem ji vypracovala a sama pro sebe si ji přečetla, pokračovala jsem dalšími fázemi analýzy.

2. *Čtení rozhovorů* jsem realizovala opakovaně – nejprve po dokončení transkripce, dále během kódování dat a poté před závěrečnou interpretací dat.

3. *Fáze poznámek a komentářů* se v mém výzkumu velmi překrývala s kódováním, kdy jsem v textu označovala materiál, který byl významný jak ve vztahu k osobnímu příběhu participanta, tak ve vztahu k výzkumným otázkám.

4. Již tehdy se rozvíjela *vznikající témata* (jako např. „průběh manželství“, „před rozvodem/začátek konce“, „průběh rozvodu“ atd.), která jsem organizovala na základě svých poznámek. Jednalo se o určitý předstupeň interpretace. Tato rozvíjející témata pak hrála důležitou roli i ve fázích 5 a 7.

5. *Fáze hledání souvislostí napříč tématy*, mi umožnila objasnit si, jak na sebe témata vzájemně nasedají a jaký je mezi nimi vztah. Ve vztahu k mému výzkumu se to nejvíce projevovalo mezi dopady rozvodu, kdy se kromě původně stanovených dopadů (psychické,

ekonomické, atd.) začaly vynořovat další sféry, kam se rozvod mohl promítat. Podobný postup jsem volila i u *analýzy dalších případů* (6. fáze).

7. Během celého procesu analýzy jsem organizovala pomocí metody vytváření trsů, která slouží k seskupení určitých výroků do skupin dle vybraných kritérií (Miovský, 2006). To mi poté usnadnilo *fázi hledání vzorců napříč případy*, zejména v kombinaci s grafickým znázorněním. Zároveň se mi osvědčilo průběžně sepisovat výroky, které byly napříč případy podobné nebo si naopak odporovaly.

15 VÝSLEDKY

Následující odstavce prezentují výsledky mého výzkumného projektu. Nejprve jsou zahrnuty jednotlivé příběhy participantů ve formě případové studie. Dále předkládám výsledky, které svou strukturou kopírují stanovené výzkumné otázky.

15.1 Případové studie

V této části prezentuji jednotlivé příběhy participantů ve formě případových studií. Stručně zde představuji jejich průběh manželství, z jakých důvodů došlo k rozvodu, dále jak se s rozvodem vyrovnávali a jejich současnou situaci. Ohled jsem brala i na dopady rozvodu, které uvádí jako nejvýraznější, vzhledem k jejich osobní zkušenosti.

15.1.1 Jiří

Jiří (57) se rozvedl před 9 lety, manželství trvalo necelých 20 let. Počátky manželství zpětně hodnotí velmi pozitivně, svou ženu si vzal z lásky, nenutily ho ke svatbě žádné vnější okolnosti. Narození dětí ho s manželkou velmi naplňovalo, bylo to jejich společné štěstí. Postupem času bylo soužití se ženou komplikované – začaly se objevovat výkyvy, kdy s ním manželka třeba 2 týdny nechtěla mluvit. To do té doby neznal a velmi ho to bralo, byl nešťastný. Také neměli příliš společných zájmů – Jiří jich měl mnoho, zatímco jeho manželka zase neměla téměř žádné. To ho také mrzelo, protože neměli tolik důvodů ke společné radosti. Posledních 5 let manželství už se ty hezké chvílky vytrácely úplně a podle jeho slov to „šlo do háje“. Byl nešťastný a začal zvažovat možnost rozvodu. Rozvod byl podle něj logické vyústění celé situace. Po rozvodu získala děti do péče matka, děti s ním postupně přestaly komunikovat a zavrhly ho. Je přesvědčený, že na tom má svůj podíl i bývalá manželka. Období po rozvodu sice zpětně hodnotí jako stresující, ale nepocíťoval potřebu vyrovnávat se s rozvodem skrz nějaké koníčky. Psychické ani zdravotní obtíže po rozvodu neměl, na druhou stranu se ho rozvod velmi dotkl skrz kontakt s dětmi – má je stále rád, ale mrzí ho, že jim ublížil. Zároveň dodává, že ho unavují soudní tahanice o majetek, které přetrvávají dodnes. V současné době má dlouhodobý vztah, která trvá asi 9 let. S partnerkou je spokojený a sdílí řadu společných zájmů.

15.1.2 Marta

Marta (56) je rozvedená 10 let, manželství trvalo 25 let a průběh byl podle ní v pohodě – bez výkyvů, hádek či nevěř. S manželem se brali z vlastního přesvědčení, nic je do manželství netlačilo. Měli společně 2 děti, syna a dceru. Jednoho dne se manžel odstěhoval za jinou ženou bez jakýchkoli náznaků. Rozhodla se tedy podat žádost o rozvod. Samotný soudní proces byl bez problémů, spory nastaly až s majetkovým vyrovnáním, které trvalo ještě několik let poté. Po rozvodu měla děla děti v péči ona. Syn již byl plnoletý a dcera téměř také, nicméně oba stále studovali a manžel platil výživné. Po rozvodu pocítovala výraznou psychickou nepohodu, byla nešťastná a hodně zhubla. Kromě toho, že Marta po rozvodu výrazně zhubla, nevnímala žádné zdravotní potíže. Mrzelo ji, že manžel nejevil jakýkoli zájem vztah udržet. Také se bála, že zůstane sama a bude opuštěná. Změny po rozvodu pocítila i po ekonomické stránce – tvrdí, že je na tom finančně hůř a ze dvou platů se žilo lépe. S rozvodem se nijak nesnažila vyrovnat, nejvíce jí prý pomohl čas a přátelé. Snažila se po rozvodu nepřestat společensky žít a oceňuje, že ji velmi podporovaly kamarádky. Potvrdila si tím, že má kolem sebe dobré lidi. Partnera momentálně nemá, několik vztahů však po rozvodu měla. Udává, že se cítila spokojenější v manželství než teď, jelikož měla partnera pro život, který jí v současnosti chybí. Necítí se stoprocentně spokojená. Do manželského svazku by podruhé byla ochotná vstoupit, ale pod podmínkou, že by dostávala to, co může sama nabídnout.

15.1.3 Hana

Hana (48) je dvakrát rozvedená, v současné době vdaná. Od jejího posledního, tj. druhého rozvodu uplynulo 19 let. Manželství trvalo 3 roky a přesto, že se vdávala z vlastního přesvědčení, celé to hodnotí jako jeden velký omyl. Manžel byl alkoholik, takže celé manželství bylo nefunkční. Měl obrovské finanční problémy a opakovaně ji fyzicky napadal. Z těchto důvodů se rozhodla podat žádost o rozvod. Manžel jí tehdy přislíbil, že se pokusí svoji závislost omezit a zmírnit. Uvěřila mu, ale po 2 měsících se manželův alkoholismus vrátil do původní podoby, a tak žádost o rozvod podala znovu a definitivně se rozvedla. Oproti prvnímu manželství tento rozvod hodnotí jako méně komplikovaný a náročný. Její první manžel, rovněž alkoholik, se rozvádět nechtěl, dělal problémy a rozvod se kvůli tomu vlekl několik let. Přispělo k tomu podle Hany i to, že má z prvního manželství dceru. Druhý rozvod, kde nefigurovaly děti, pak probíhal necelý půl rok. Po druhém rozvodu se Haně velmi ulevilo – zlepšila se její finanční situace, což jí mimo jiné umožnilo cestovat s dcerou

do zahraničí, nikdo ji nebil, vše se urovnalo a byla maximálně spokojená. Život po rozvodu hodnotí jako o tisíc procent lepší. Již 3 roky je vdaná, ačkoli to tehdy nepředpokládala. Se současným manželem se vzali především z formálních důvodů, jelikož manžel má po jeho rozvodu v péči syna, a tak chtěli tuto situaci „papírově“ urovnat. Zkušenost s posledním rozvodem se jí v současné době příliš nedotýká, je velmi spokojená, ale uznává, že pociťuje vůči bývalému manželovi lítost. Skončil jako bezdomovec, ačkoli mohl využít tehdejší situace a z alkoholismu se vyléčit. Zároveň měl dostatečné množství prostředků na to, aby si zajistil bydlení, nicméně veškeré peníze utratil za alkohol, automaty a pochybné známosti. Zpětně hodnotí, že se měla více rozmyslet, jestli do toho vztahu jít. Podle jejích slov v tu chvíli rozum nefungoval a převážily city.

15.1.4 Eva

Eva (39) je rozvedená necelých 5 let, nyní je opět vdaná. Manželství trvalo 8 let. Když se s tehdejším manželem seznámila, rozhodli se, že si splní společný sen a postaví si rodinný dům na vesnici – sháněli pozemek, stavěli dům a stále měli nějaké plány do budoucna. Eva si začala budovat kariéru, postupně povyšovala a začala za prací dojíždět velkou vzdálenost. Denně trávila na cestách asi 3 hodiny, a na trávení volného času s manželem jí nezbýval prostor. Málo spala, dostavily se zdravotní obtíže a uznává, že sama tak nebyla spokojená. Manžel si přál založit rodinu, na což se Eva ještě necítila připravená. Postupně pozorovala, že se s manželem něco děje, ale stále s ní o tom nechtěl mluvit, až jí jednoho dne oznámil, že od ní chce odejít. To byla pro Evu největší rána. Samotný průběh rozvodu už pak hodnotí dobře – ačkoli řešili majetkové vyrovnání, dohodli se a byli rozvedení při prvním stání. Po rozvodu Eva upustila od hektického životního stylu a začala se věnovat svým koníčkům. Také si velmi polepšila po finanční stránce, jelikož už nemusela splácet hypotéku. S čím se ale vyrovnávala dramaticky, byl odchod manžela. Nerozuměla, proč jí to udělal, v noci nespala a stále o tom přemýšlela. Aby manželovi ukázala, jak je mezi muži žádaná, začala chodit do baru a na diskotéky, kde se seznamovala s různými muži. Přestože ještě nebyla vnitřně vyrovnaná s rozvodem, navázala krátkodobé vztahy, aby bývalý manžel viděl, že ho Eva již nepotřebuje. Podle svých slov si potřebovala projít druhou pubertou, aby se s rozvodem vnitřně vyrovnala. Největší dopad rozvodu, a to v pozitivním slova smyslu, vidí Eva v možnostech osobního rozvoje – začala studovat druhou vysokou školu, profesně se rozvíjí, hodně cestuje a celkově má větší rozhled. Velký podíl na tom má

současný manžel, který ji táhne dopředu. Ze všeho nejvíce oceňuje, že v současném manželství povýšila na roli matky – má roční dvojčata, což ji velmi posunulo.

15.1.5 Kateřina

Kateřina (51) se rozvedla před 23 lety, manželství trvalo 3 roky. S tehdejšímanželem otěhotněla po $\frac{3}{4}$ roce jejich známosti, což byl hlavní důvod, proč se vdala. Manželství však nefungovalo, jelikož muž byl alkoholik – často nechodil domů a občas fyzicky ubližoval jak Kateřině, tak i dceři. Uznala tedy, že takto žít nechce a rozhodla se podat žádost o rozvod. Byli rozvedeni na prvním stání, jelikož neměli žádný společný majetek a zájem o dítě bývalý manžel také neměl. U soudu tedy nebylo příliš co řešit. Dopady rozvodu nejvýrazněji pocítila po ekonomické stránce, jelikož bývalý manžel neplatil výživné a musela tak zaopatřit sebe i dceru. To jí bylo velmi líto, jelikož musela hodně pracovat místo toho, aby trávila čas s dcerou. O tu se starala babička. Kateřina byla z velké části závislá na finanční podpoře rodičů. Tvrdí, že se s rozvodem určitě okolo 10 let vyrovnávala. Zároveň si vyčítala, že zkazila dceři život. Žádné konkrétní strategie pro vyrovnávání se s rozvodem neměla, jelikož se potřebovala především postarat o dítě. Dnes již od rozvodu uplynula dlouhá doba a je s tím dávno vyrovnaná – dcera je dospělá a Kateřina již žije nový život. Přestože už do žádného partnerského vztahu jít nechtěla, je znovu vdaná a se současným manželem je šťastná.

15.1.6 Jan

Jan (43) se rozvedl před 8 lety, 8 let trvalo i jeho manželství. Svatbu tehdy chtěla především jeho manželka, která otěhotněla po 2 letech jejich vztahu. Uznává, že dítě nebylo úplně plánované, ale cítil se na roli otce připravený. Podle Jana bylo na svatbu ještě brzy, ale považoval za rozumné, aby všichni měli stejné příjmení, a také kvůli úřadům, zákonům atp. Nejdůležitější ale pro něj bylo, aby dítě vyrůstalo v úplné rodině, takže na svatbu přistoupil. Manželství bylo zprvu pohodové, vzájemně se s manželkou milovali. Společně si plnili sen, a to rodinný dům na vesnici. Spořili, stavěli, vybavovali – to je spojovalo a bavilo. K tomu vychovávali syna, takže se vše točilo jen kolem dítěte a rodinného domu – čas trávit volné chvíle s manželkou zkrátka nebyl. Když byl dům téměř dostavěný, začaly se mezi nimi objevovat neshody. Často se hádali kvůli zbytečným, chyběly jim společné zájmy, které by je spojovaly a jediné, co jejich manželství drželo, bylo dítě. Postupně se podle něj z manželství vytrácela láska a začal uvažovat o rozvodu. Cítil se nešťastný. Manželka

s rozvedením souhlasila a se synem se odstěhovala do bytu ke svým rodičům. Rozvedení byli během půl roku – nebyly mezi nimi žádné spory, ale určitou dobu uvažovali o střídavé péči. Nakonec se dohodli, že se bude o dítě starat bývalá manželka. Se synem se i přesto vídali často. Nyní je syn dospělý a vídají se málo, což Jan považuje i za nejvýraznější dopad rozvodu. Mrzí ho, že neumožnil synovi vyrůstat v úplné rodině. Jejich vzájemný vztah však hodnotí dobře, jen má teď syn jiné záliby a mohli by se podle Jana vídat častěji. S rozvedením se nijak zvlášť nevyrovnával, ale uznává, že během a těsně po rozvodu chodil často do hospody s kamarády. Po čase se to však urovnalo. V současné době má Jan partnerku, ve vztahu jsou přes 2 roky. Pokud jde o případný další sňatek, Jan v tom nemá zcela jasno, protože si není jistý, jestli by si chtěl znovu projít celým procesem rozvodu v případě, že by ani druhé manželství z nějakého důvodu nevyšlo. Vysloveně proti se ale také nestaví.

15.1.7 Tomáš

Tomáš (27) se rozvedl teprve před 1 rokem a 10 měsíci. Samotné manželství trvalo oficiálně 2 roky, nicméně s manželkou žili odděleně již 8 měsíců před rozvedením. V době, kdy se Tomáš s tehdejší manželkou seznámil, nehledal vážný vztah, spíše se potřeboval sexuálně odreagovat po předchozím nezdařeném vztahu. Po 3 měsících jejich známosti však partnerka otěhotněla a Tomáš chtěl dítěti dát možnost vyrůstat v úplné rodině. Z toho důvodu se rozhodl oženit. Uznává, že si příliš nedokázal představit „s takovou slečnou mít dlouhodobý vztah, natož si ji vzít“. Očekával, že svatba nebo narození dítěte může něco změnit, a tak tomu dal šanci. Bohužel se podle něj nic nezměnilo a čím déle trvalo soužití s manželkou, tím náročnější to pro něj bylo. Manželka ho neustále ponižovala, citově vydírala, často se hádali a Tomáš měl pocit, že ať udělá cokoli, nikdy se jí nezavděčí. Domnívá se, že za jejím chováním stojí porucha osobnosti. Kromě toho s ním neustále manipulovala. Ani po narození dítěte se situace nezměnila – dokud byla dcera velmi malá, jejich konflikty nevnímala, ale postupem času začala během jejich hádek plakat. To byl pro Tomáše zlomový okamžik, kdy začal přemýšlet o rozvodu. Domníval se, že bude lepší, když se odstěhuje a dcera nebude žít v domácnosti, kde jsou konflikty na denním pořádku. Stále možnost rozvodu zvažoval – nechtěl přijít o kontakt s dcerou. Nakonec se však pro rozvod rozhodl, ačkoli manželka silně nesouhlasila. Během hádek ho paradoxně „vyhazovala z domu“, takže Tomáš jedné z těchto nabídek využil, odstěhoval se a trval na svém. Manželka s rozvedením nakonec souhlasila. Samotný rozvod proběhl rychle a dohodou – společný majetek neměli, ale po nějakou dobu se řešila výše výživného.

Zvažoval možnost střídavé péče, ale nakonec se s manželkou dohodli mimosoudně. Pokud jde o dopady rozvodu, Tomáš prožíval po přechodnou dobu stresující období (během manželství i po rozvodu), ale velmi si polepšil po finanční stránce. Během manželství se zadlužil, jelikož manželka měla přehnané životní náklady. Ještě nějakou dobu tedy trvalo, než se z finančních problémů dostal, ale v současné době je na tom dobře. Další výrazný dopad vnímá v oblasti partnerských vztahů – nechce dlouhodobý vztah a žádné další dítě – bojí se, že by dcera kvůli jinému dítěti mohla být „odstrčena“ na vedlejší koleji. Až bude dcera starší, tak se případnému dalšímu dítěti, popř. vztahu a priori nebrání.

15.2 Odpovědi na výzkumné otázky

V této podkapitole uvádím výzkumné otázky, na které jsem orientovala svůj výzkumný projekt, a snažím se na ně zodpovědět. Na základě zanalyzovaných dat hledám souvislosti napříč případy a zároveň zdůrazňuji oblasti, kde se zkušenosti rozvedených osob odlišují.

VO1: Jak vnímají rozvedené osoby příčiny rozpadu jejich manželství?

Účastníci výzkumu zdůvodňovali rozpad jejich manželství poměrně jednotně. Až na jednu výjimku rozvedené osoby popisovaly buď postupný rozvrat manželství (ztráta společných zájmů, odcizení a vzrůstající neshody), nebo manželství od začátku hodnotily jako nefunkční, popř. unáhlené. Dvě ženy uvedly jako příčinu rozvodu alkoholismus manžela, což za důsledek neslo špatnou ekonomickou situaci, fyzické napadání či strach, aby manžel neodnášel věci z domácnosti do zastavárny.

Společným znakem rozpadu manželství participantů tedy byla určitá nespokojenost s partnerem, která se dříve či později projevila jako zásadní překážka v případném dalším soužití.

Hana (49): *„To bylo celé jeden velký omyl. Manžel byl alkoholik, takže měl obrovské finanční problémy, fyzicky mě napadal a ani nebylo možné ho nechat v bytě samotného, aby nedal věci do zastaváren. Takže hrůza a děs...“*

Převážná část rozvedených osob hodnotila začátky manželství pozitivně a do svazku nebyly nijak nuceny. Udávali počáteční zamilovanost, sdílenou radost z narozených dětí, porozumění, společné cíle (např. stavba rodinného domu) a obecně byli v manželství

spokojení. Postupně se začaly vynořovat problémy jako nedostatek společně stráveného volného času, časté hádky nebo nezájem partnera, což vedlo k postupnému odcizení manželů. Na tyto problematická období zpětně nahlíží jako na období nespokojenosti a neštěstí.

Jan (43): *„Když jsme dostavěli barák, zjistil jsem, že asi nebudeme mít žádný další společný zájem. Manželka často nebyvala doma (chodila pořád někam s kamarádkama a netrávili jsme spolu tolik času, kolik bych si přál. A když už doma byla, tak jsme se jenom hádali kvůli zbytečností. Prostě tam chybělo to vzájemné porozumění. Jediné, co drželo naše manželství nad vodou, bylo to dítě.“*

V kontrastu s ostatními případy stojí Marta (56), která manželství po celou dobu považovala jako pohodové, bez hádek a nevěř. Manžel tehdy ze dne na den odešel za jinou ženou, aniž by tomu předtím cokoli nasvědčovalo. Pro Martu to byl velmi nečekaný krok. Lze předpokládat, že porozvodová adaptace trvala v jejím případě déle než u manželství, kde opakovaně docházelo k neshodám.

VO2: Jakým způsobem se rozvedené osoby vyrovnávají s rozvodem?

Strategie vyrovnávání se s rozvodem se mezi účastníky výzkumu velmi lišily. Spíše než náplň konkrétních činností se klíčovým faktorem adaptace projevil způsob, jakým se participantů k rozvodu stavěli. Osoby, pro které byl rozvod úlevou, žádné prostředky k vyrovnávání se s rozvodem přímo nevyhledávaly, jelikož jim rozvod sám o sobě od neuspokojivé situace pomohl a ulevil.

Tomáš (27): *„Nepotřeboval jsem se s tím nijak vyrovnávat. Pro mě byla největší úleva, že jsem od ní pryč, takže tím se mi hrozně ulevilo.“*

U participantů, kterým rozvod ulevil od nevyhovující životní situace, ještě zůstaneme. Rozvod sice pro řadu z nich znamenal možnost vrátit se k zálibám, na které v době manželství neměli prostor (ať již z nedostatku času nebo financí), nicméně tuto příležitost vnímali spíše jako pozitivní důsledek rozvodu než prostředek, jak se s rozvodem lépe smířit.

Hana (48): *„Po rozvodu jsem byla maximálně spokojená. Nikdo mě nemlátil a měla jsem klid. V té době jsem se vrátila k cestování. Začaly jsme s dcerou svobodně žít, cestovat...“*

Jezdily jsme hodně do zahraničí, což předtím nebylo možné především z finančních důvodů. Takže jsme měly volnost a byly jsme spokojené.“

Osoby, které po rozvodu pociťovaly zklamání, obavy nebo dokonce nespravedlnost, měly tendence vyhledávat kontakt s přáteli, popř. více konzumovat alkohol, aby se s aktuální situací lépe vyrovnaly. Významnou roli v porozvodové adaptaci sehrál také čas.

Marta (56): *„Vyléčil mě čas. Nic zvláštního jsem nedělala a ani se nijak nesnažila... ale je fakt, že mě hodně podrželi kamarádi. V podstatě jsem nepřestala společensky žít. A samozřejmě mi taky hodně pomohlo probrat to s nejbližšíma kamarádkama. To se mi potvrdilo, že mám kolem sebe dobré lidi.“*

U všech respondentů se zároveň projevilo, že vnímali podporu okolí (během i po rozvodu) jako dostatečnou. Záležitosti spojené s rozvodem probírali nejčastěji se svými rodiči, případně s přáteli. Sociální opora a prostor pro sdílení jejich zkušenosti tak představují pozitivní faktory porozvodové adaptace.

VO3: Ve kterých oblastech života rozvedené osoby pociťují nejvýznamnější dopady rozvodu?

Ať se rozvod ve výsledku jeví jako dobrá či špatná zkušenost, vždy se v životě rozvedené osoby určitým způsobem promítne. Všichni muži, kteří se účastnili mého výzkumu, vnímají jako jeden z nejvýznamnějších dopadů rozvodu vztah s dětmi, a to především ve smyslu nedostatečného kontaktu. Svěření dětí do péče matek znamenalo pro muže tvrdou daň.

Jan (43): *„Nejvíc mě určitě mrzí to, že se tolik nevidáme se synem. Chtěl bych s ním bydlet pod jednou střechou, být s ním a řešit všechny ty chlapecké věci. Takže i když mi rozvod přinesl samý dobrý změny, tak skrz ten vztah se synem to prostě nikdy nebude jako předtím. Nemůžu říct, že bychom měli nějaký špatný vztah a nerozuměli si, občas zajdeme na pívko a je to fajn, ale je to prostě jiný.“*

Touto výzkumnou otázkou jsem se zajímala především o to, kde se v životní situaci rozvedených osob nejvýrazněji promítly dopady rozvodu. Ukázalo se, že velká část mého výzkumného souboru (celkem 5 osob) poukazuje na změny ve finanční situaci, ať již v kladném či záporném významu. Jako podstatné se projevilo, že ti, kteří v době manželství měli vysoké výdaje (ať už šlo o vyšší životní náklady, obživu zadluženého partnera nebo splácení hypotéky), si po rozvodu výrazně ekonomicky polepšili. Určitou souvislost bychom

mohli nalézt také v tom, že tyto osoby měli v době manželství vyšší příjem než jejich partneři.

Eva (39): „*Polepšila jsem si už jenom tím, že jsem přestala splácet hypotéku. Měla jsem manažerský plat, zatímco on byl státní úředník. Takže jsem ty splátky táhla hlavně já. No, a najednou byly celý peníze moje.*“

Naopak u žen, které měly v době manželství nižší příjem, a byly jim po rozvodu svěřeny děti do péče, se ekonomická situace výrazně zhoršila. Zároveň se ukazuje, že dopady rozvodu se málokdy projevují pouze v jedné oblasti, ale spíše se jedná o jejich vzájemnou souvislost.

Kateřina (51): „*Určitě se mě to dotklo finančně. Byly mi vyměřené alimenty, které on neplatil, a v podstatě jsem chodila každé tři měsíce k soudu, nebo na policajty podávat trestní oznámení, abych se aspoň nějakých peněz dožádala. Stejně to bylo bezpředmětné a o to víc jsem pak musela chodit do práce. Dítě mi hlídala babička. Takže mi bylo i líto, že jsem nemohla trávit tolik času s tím dítětem, protože jsem byla pořád v práci. To byl asi největší dopad, si myslím – že jsem dceři zkazila život a neužila jsem si ji tak, jak bych chtěla.*“

Kromě nejčastěji citovaných ekonomických dopadů rozvedené osoby dále uváděly následující dopady rozvodu:

- pozitivní dopad na *osobní rozvoj* – porozvodová životní situace Evě umožnila kariérní růst, prostor pro další vzdělávání (studium na druhé VŠ), více cestovat,...
- častější *kontakt s přáteli* – Janovi rozvod umožnil stýkat se častěji s přáteli, v manželství velkou část volného času věnoval stavbě rodinného domu, péči o domácnost a výchově syna;
- negativní dopad na aktuální *partnerské vztahy* – zkušenost s rozvodem Tomáše odradila od navazování dlouhodobých partnerských vztahů z důvodu, že odmítá nést zodpovědnost za partnerku, zodpovídat se jí a v současné době si nechce založit novou rodinu; uvědomuje si ale, že časem může tento postoj přehodnotit;
- vyšší *osobní spokojenost* – rozvod Haně umožnil žít spokojený život bez agresivních útoků manžela a obecně se cítí spokojenější;
- *psychická nepohoda a nechutenství* – Marta se po rozvodu cítila nešťastná, bála se, že zůstane sama a opuštěná; kromě toho trpěla nechutenstvím a výrazně zhubla.

VO4: Jaké jsou motivy rozvedených osob k opětovnému vstupu do manželského vztahu?

Touto otázkou jsem se snažila zaměřit na to, proč se rozvedené osoby rozhodují znovu vstoupit do manželství i přes to, že rozvod přinesl všem účastníkům výzkumu negativní zkušenost.

Můj výzkumný soubor reprezentovaly ve vztahu k poslední výzkumné otázce 2 skupiny:

- a) účastnice výzkumu (3 ženy), které jsou v současné době *vdané*
- b) účastníci výzkumu (1 žena a 3 muži), kteří jsou v současné době *rozvedeni*

U vdaných žen jsem se zajímala, z jakého důvodu se rozhodly znovu vdát a jestli měly k případné druhé svatbě stejný postoj i po rozvodu.

Všechny vdané ženy byly bezprostředně po rozvodu přesvědčené, že už se nikdy nevdají, nebo to přinejmenším předpokládaly. Zdůvodňovaly to buď tím, že už žádného muže nikdy nechtějí nebo to jednoduše neočekávaly. Hlavním motivem, proč se tyto ženy znovu vdaly, byly především praktické důvody spojené s výchovou a zaopatřením dětí, daňovými úlevami, právními aspekty atp.

Eva (39), vdaná: *„Už jsem nechtěla (se znova vdávat), protože jsem to viděla, jaký jsou tam pak tahanice o ten majetek apod. Ale kvůli dětem jsem zas potom chtěla, protože manžel je cizinec, takže kdyby se s ním něco stalo, tak potom to mezinárodní právo a řešit nějaký právníky s jeho bývalou manželkou, soudit se s jeho dětma (z prvního manželství), apod. ...tomu jsem se chtěla vyhnout. Takže z těch praktických důvodů, jinak bychom se nebrali.“*

U rozvedených osob jsem se zaměřila na postoje k jejich případnému dalšímu manželství – zdali by znovu do manželství vstoupili nebo ne. Zajímalo mě také jejich odůvodnění, za jakých okolností by pro ně další svatba byla přijatelným rozhodnutím.

Mezi rozvedenými nebyly motivy příliš jednotné, jako tomu bylo u vdaných žen. Ukazuje se, že je to ovlivněné především způsobem, jakým rozvedené osoby svou zkušenost vnímají.

Jiří (57), rozvedený: *„Sám být určitě nechci, ale ten rozvod a ty tahanice – to je pro mě takový delirium, že se nechci znova ženit. Je to pro mě neuvěřitelná zkušenost, jak se člověk, kterého jste dřív milovali, může iracionálně chovat.“*

Možným důvodem pro další manželství se ukazuje případné založení druhé rodiny, což je v mém výzkumném souboru patrné i z hlediska věku, resp. životní etapy.

Tomáš (27), rozvedený: *„Určitě bych chtěl zažít pravou lásku a fakt se s někým vzít z lásky. Že tu holku budu fakt milovat a budu se těšit, až ji požádám o ruku – ne, že ji budu žádat o ruku proto, že musím. Na to se těším a věřím, že takovou lásku najdu a že taková láska existuje. Teď ji sice nechci, ale věřím, že až taková bude, tak to poznám.“*

16 DISKUZE

Cílem této bakalářské práce bylo zmapovat životní situaci rozvedených osob, kterou jsem zkoumala pomocí 4 výzkumných otázek. Stanovené otázky vytváří pomyslnou chronologickou linii – příčiny rozvodu, průběh porozvodové adaptace, dopady rozvodu a přesah do současného partnerského života. Těmito tématy jsem se zabývala jak v teoretické části, tak především v rámci výzkumu. Poznatky, ke kterým jsem v průběhu analýzy dospěla, jsou převážně v souladu s teoretickým ukotvením i s výsledky již realizovaných výzkumů.

Odpověď na první výzkumnou otázku koresponduje s existujícími výzkumy příčin rozvodu. Rozvedené osoby poukazovaly buď na degradaci manželství, kdy postupně vzrůstaly neshody a vzájemné odcizení, nebo na manželství nefungující od samého začátku, které bylo v některých případech považováno za příliš uspěchané. Vohlídalová (2010) shledává jako nejčastější příčiny rozvodu odlišné názory a postoje, odcizení partnerů a nevěru, dále nedostatek vzájemné pozornosti, patologické chování partnera (závislosti, domácí násilí atd.), neshody v zacházení s penězi nebo nevyhovující způsob trávení volného času. Nezřídka se na rozpadu manželství podílí také emoční problémy partnera (Smith, 2004). Všechny zmíněné příčiny pokrývají výpovědi participantů.

V případě manželství, kde postupně vzrůstala nespokojenost partnerů a jejich celkové odcizení, se vynořuje otázka, jestli a do jaké míry by bylo možné rozvodu předejít, např. včasnou intervencí manželského poradce. Domnívám se, že mnoho párů možnost poradenství zavrhne z prostého důvodu, že návštěva psychologa stále může znamenat určité společenské stigma. Problémem také může být přesvědčit partnera ke spolupráci, zejména pokud je již jeden z manželů přesvědčen, že rozvod představuje nejlepší (nebo jediné) možné řešení vzniklé situace. Dále považuji v tomto kontextu důležité zmínit také vhodnost individuální psychoterapie či poradenství z hlediska minimalizace dopadů rozvodu a usnadnění porozvodové adaptace, na což navazuje záběr druhé výzkumné otázky.

Na druhou výzkumnou otázku se podařilo odpovědět jen z části. Ukázalo se, že rozvedené osoby vždy nevyhledávají konkrétní strategie a činnosti vedoucí k usnadnění porozvodové situace. Zjištění koresponduje s výzkumným poznatkem, že osoby, které dlouhodobě žily v nefunkčních a rozvrácených manželstvích, poukazují na větší spokojenost po rozvodu (Amato & Hohmann-Mariott, 2007). Z toho lze vyvodit, že lidé s tímto druhem

zkušenosti nemají zapotřebí se s rozvodem cíleně vyrovnávat, jelikož se pravděpodobně nacházejí v situaci, která jim přináší úlevu. Osoby, které pociťovaly potřebu se s porozvodovou situací vyrovnat, obvykle vyhledávaly kontakt s přáteli, případně uváděly častější konzumaci alkoholu. Účastníci výzkumu vyzdvihli jako důležitý faktor v procesu adaptace také čas.

Konfrontace s porozvodovou životní situací může být pro některé lidi natolik stresující a úzkostná, že se mohou uchýlit k ne zcela adaptivním způsobům vyrovnávání se s rozvodem (tím může být např. riziková konzumace návykových látek). Tyto tendence se projeví i u několika účastníků mého výzkumu. V souvislosti s tím si kladu otázku, nakolik je možné snížit riziko, že nefunkční strategie přejdou například v závislosti nebo jiné závažné problémy. Jsem přesvědčená, že významnou roli v této situaci mohou sehrát zejména rodiče a přátelé rozvádějící se/rozvedené osoby tím, že jí poskytnou potřebnou emoční podporu. V situacích, kdy sociální opora chybí nebo selhává, je existující riziko o to vyšší. S ohledem na praxi by se především pracovníci v pomáhajících profesích měli pokusit tuto oporu kompenzovat a navrhnout dotyčné(mu) vhodnější způsoby adaptace (např. seberozvoj, vzdělávání, orientace na záliby atd.). Neoddiskutovatelné místo by mohly sehrát také preventivní programy, ke kterým se vyjadřuji v závěrečné části diskuze (viz dále).

Třetí výzkumná otázka je v souladu s již realizovanými studii opět jen částečně. Ačkoli není úplně možné z existujících výzkumů jednoznačně vyvodit, který z dopadů rozvodu je tím nejčastěji zastoupeným, autoři se shodují na následujícím modelu – muži nejčastěji čelí neuspokojivému kontaktu s dětmi (Dudová & Hastrmanová, 2007), zatímco ženy jsou vystaveny zejména negativním finančním důsledkům a nízké životní úrovni (Dudová & Hastrmanová, 2007; Pavlát, 2013; Sobotková, 2001). Tento předpoklad se vztahuje i na výsledky mého výzkumu, a to s výjimkou žen, které byly v době rozvodu bezdětné nebo se po rozvodu osamostatnily od zadluženého manžela. Na úrovni společenských dopadů se ukázalo, že rozvedené osoby v této oblasti nepociťovaly negativní změny, což je v souladu se závěry Kalmijna a Uunka (2007). Na druhou stranu nikdo z participantů nevedl, že by jakkoli pocítil určitou ztrátu či obměnu přátel tak, jak předpokládá Gerstel (in Pavlát, 2013). Ačkoli se zdravotní a psychické dopady neprojeví jako nejvýznamnější, část výzkumného souboru je v období po rozvodu pociťovala. Účastníci výzkumu uváděli, že v minulosti vnímali pocity beznaděje a neštěstí na rovině psychické, zatímco nespavost, stres a nechutenství na úrovni zdravotní, resp. psychosomatické. Nikdo z nich však nevedl, že by tyto příznaky přetrvávaly dodnes. Podle

Pavláta (2013) jsou psychické symptomy spíše dočasné povahy a v rozmezí dvou až čtyř let obvykle vymizí, což odpovídá zkušenosti účastníků mého výzkumu. V případném dalším výzkumu by na základě mé zkušenosti bylo vhodné rozlišit dopady rozvodu na krátkodobé (dočasné) a dlouhodobé, což by umožnilo přesněji odpovědět na takto formulovanou výzkumnou otázku.

Jelikož byly v mém výzkumu zastoupeny osoby s různě dlouhou dobou po rozvodu, lze očekávat, že každý z nich vnímá aktuální dopady s různou intenzitou. Je pochopitelné, že jinak bude životní situaci po rozvodu prožívat například Tomáš, který se rozvedl před necelými 2 lety a jinak Kateřina rozvedená před 23 lety – pokud přihlédneme k jednotlivým účastníkům výzkumu, je rozdíl patrný už jen s ohledem na věk dětí: Tomáš se podílí na výchově tříleté dcery zatímco Kateřinina dcera je již několik let zcela samostatná. Ukazuje se tak, že čas má zásadní význam jak pro porozvodovou adaptaci, tak i pro vnímané dopady rozvodu.

Poslední výzkumná otázka zjišťovala motivaci rozvedených osob k opětovnému vstupu do manželství. Podle statistik se znovu vdá/ožení 40 % rozvedených osob, a to většinou v časovém horizontu do 10 let od rozvodu (Štyglerová, 2018). Zajímaly mě především důvody vedoucí k tomuto rozhodnutí. Vdané ženy v mém výzkumném souboru shledávaly jako hlavní motiv především praktické důvody související s výchovou a zaopatřením dětí, daňovými úlevami, právními záležitostmi atp. Rozvedené osoby se rovněž k tématu vyjádřily – zdali by byly do budoucna ochotny znovu vstoupit do manželského svazku či nikoli. Kromě jednoho respondenta, který uvedl, že se na základě zkušenosti s rozvodem již nechce ženit, se rozvedení účastníci výzkumu k případnému dalšímu manželství nestavěli vyloženě odmítavě. Možnými motivy pro uzavření opakovaného manželství může být touha založit novou rodinu, případně praktické důvody vyplývající z aktuální životní situace.

K poslední výzkumné otázce mě napadá myšlenka, nakolik je opětovné manželství a založení nové rodiny závislé na věku rozvedených osob. Pokud k rozvodu dojde v mladém věku, je vyšší pravděpodobnost, že rozvedená osoba znovu založí rodinu ve srovnání např. s lidmi v pozdní dospělosti. U osob ve středním (a vyšším) věku tedy opětovný sňatek nemusí mít takový význam. Na druhou stranu i dlouhodobé partnerské vztahy fungující na úrovni nesezdaných soužití mohou představovat účinný faktor porozvodové adaptace. Osobně se tak domnívám, že pro spokojený život po rozvodu není podstatné, zda rozvedený

jedinec znovu vstoupí do manželského svazu, jako spíše možnost žít ve spokojeném a fungujícím vztahu.

Nyní bych se ráda přesunula k limitům a možným vylepšením mé bakalářské práce. Jako hlavní slabinu teoretické části považuji především velmi široký tematický záběr. V průběhu tvorby mě zaujala řada souvisejících informací (např. možnosti poradenské psychologie v případě rozpadajících se manželství, význam resilience v porozvodové adaptaci atd.), které jsem z důvodu omezené kapacity do práce nezařadila, ačkoli by umožnily téma lépe zasadit do kontextu. Z hlediska obsahu by tak bylo téma vhodné spíše pro obsahově rozsáhlejší práci (např. magisterskou diplomovou práci), která by, s ohledem na větší rozsah, umožnila zachytit zkoumané téma do ještě větší hloubky. Nedostatky a možnými riziky výzkumu se zabývám v následujících odstavcích.

Již při volbě tématu práce jsem očekávala určitá rizika. Jelikož je rozvod citlivým tématem, které s sebou často nese negativní zkušenost, očekávala jsem problematickou motivaci rozvedených osob k účasti na výzkumu. Tento předpoklad se naplnil, jelikož jsem velmi těžko získávala do výzkumu hlavně muže, kteří by byli ochotni účasti. I z tohoto důvodu jsem zvolila metodu analýzy dat umožňující práci s výzkumným souborem malého rozsahu.

Dalším možným rizikem, které mohlo mít vliv na povahu výsledných dat, jsou charakteristiky výzkumného souboru, a to především z hlediska vzdělání. Všichni účastníci výzkumu měli ukončené alespoň středoškolské vzdělání s maturitou a dokonce převažovaly osoby s dokončenou vysokou školou. Pravděpodobně tak mohlo dojít k určitému zkreslení dat způsobené vyšším vzděláním participantů, kterými mohou být např. zvýšené požadavky na partnera. V souvislosti s otázkou vzdělání se může pojit i myšlenka, že lidé s nižším vzděláním mohou mít obecně nižší platové ohodnocení než např. lidé s vysokoškolským vzděláním. Pokud by výzkumný vzorek tvořili lidé s nižším vzděláním, případné rozdíly by mohly být patrné např. na úrovni ekonomických dopadů porozvodové situace.

S možností zkreslení výzkumného materiálu souvisí další riziko. Domnívám se, že se mého výzkumného projektu účastnily převážně osoby, které jsou s rozvodem již poměrně dobře vyrovnané (ať už z důvodu přítomnosti osobnostních předpokladů, které porozvodovou adaptaci usnadňují, nebo jednoduše proto, že již od rozvodu uplynula delší doba). Tento fakt je sycen také povahou etiky výzkumu, která je založena na principu dobrovolnosti. Zjednodušeně řečeno očekávám, že takové osoby, které v současné době

nejsou s rozvodem dostatečně smířeny a bylo by jim nepříjemné o tématu mluvit, by se mého výzkumu nechtěly účastnit.

Jako hlavní prostor pro zdokonalení práce do budoucna mě napadá rozšíření výzkumného designu. Vzhledem k tomu, že rozvod představuje pomalou a svízelnou transformaci (Bakalář, 1996), bylo by přínosné tento výzkum realizovat na longitudinální úrovni s několikaletým odstupem mezi rozhovory. To by umožnilo transparentně sledovat vývoj dopadů rozvodu i porozvodové adaptace. Rovněž by mohlo být přínosné rozšířit výzkum o standardizovanou metodu měřící osobnostní rysy a její výsledky interpretovat spolu s daty získanými kvalitativní cestou. Podobnou výzkumnou strategii zvolili Perrig-Chiello et al. (2015), kteří sledovali úroveň porozvodové adaptace s pomocí testu Big Five Inventory (BFI-10). Uznávám však, že realizace navrhovaného designu by byla nákladná, získávání účastníků výzkumu problematické a výzkum by byl ještě více eticky zatížen.

Za hlavní přínos práce považuji především její základ pro mé potenciální profesní směřování. Partnerské a rodinné poradenství pro mne představuje velmi atraktivní oblast aplikované psychologie, o kterém v rámci budoucí praxe uvažuji. Realizace rozhovorů s rozvedenými osobami mi umožnila téma uchopit z více úhlů pohledu a celkově obohatila můj dosavadní pohled na problematiku.

Další přínos vnímám v tematickém zaměření práce. V porovnání s jinými pracemi s tematikou rozvodu v českém akademickém prostředí je jedinečná v tom, že se nezaměřuje na prožívání a zkušenosti dětí, ale z perspektivy dospělých aktérů rozvodu.

Možným aplikačním rozměrem výzkumu by mohl být podklad pro prevenci, a to ve vztahu ke dvěma cílovým skupinám. Za prvé by se mohlo jednat o edukativní programy určené pro dospívající děti. V období pubescence, resp. adolescence vznikají první intimní vztahy. Kromě partnerské problematiky by programy mohly pokrývat právě téma rozvodu, což by umožnilo lepší informovanost, a to nejen u dětí, které žijí v konfliktních domácnostech, popř. se jejich rodiče aktuálně rozvádějí. Alternativní variantou by mohla být realizace intervenčních programů pro rozvádějící rodiče (popř. i jejich děti). Edukace manželů ohledně porozvodové rodinné situace by mohla akcentovat zájem dítěte na úkor zájmů rozvádějících se partnerů. Zároveň by bylo možné vyslechnout i lépe rozpoznat postoje dítěte a jednat v souladu s jeho přáními (především v kontextu svěření dítěte do péče). V našem sociálním systému sice obdobné služby existují, nicméně se domnívám (i na základě výpovědi jednoho z participantů), že manželské, resp. rodinné mediace v tomto ohledu nepředstavují zcela účinné opatření a kontakt s rodinným psychologem by mohl

nabídnout ucelenější způsob spolupráce s rozvádějícími rodinami. Jsem si však vědoma toho, že realizace obdobného programu by byla velmi nákladná, a to především z důvodu restrukturalizace již existujícího systému. Absence preventivních programů je nastíněna i v zahraničních studiích (Auersperg, Vlasak, Ponocny & Barth, 2019).

17 ZÁVĚR

Porozvodová životní situace je komplikovaným fenoménem, který významně ovlivňuje život jedince v krátkodobé i dlouhodobé perspektivě. Při jejím hodnocení je třeba brát v úvahu nejen specifickou zkušenost a osobnost jedince, ale také okolnosti rozvodu, kterých je nespočet. Na základě mého výzkumu nyní mohu stanovit následující závěry:

Rozvedené osoby vnímají jako nejčastější příčiny rozpadu manželství buď postupnou degradaci vztahu směřující k manželskému rozvratu nebo jako logické vyústění nefungujícího manželství, kde byly přítomny problémy již od samého začátku. Dále byla zastoupena nevěra, fyzické násilí manžela, alkoholismus nebo emoční problémy partnera.

Strategie pro vyrovnávání se s rozvodem se odvíjí především od toho, zda se rozvedení lidé subjektivně potřebují se svou zkušeností vyrovnat. Lidé, kteří dlouhodobě žili v nefunkčním a rozvráceném manželství, obvykle pocítují po rozvodu větší spokojenost a vlivem toho nevyhledávají konkrétní strategie usnadňující porozvodovou adaptaci. U osob, které se snažily se vzniklou situací vyrovnat konkrétními prostředky, převažovala sociální opora přátel. Projevila se také přítomnost rizikového chování – rozvedené osoby mohou v rámci adaptace inklinovat k častější konzumaci alkoholu. Významnou roli v procesu adaptace sehrál také čas.

Mezi nejvýznamnější dopady rozvodu patří rozdílná finanční situace, nicméně se ukázalo, že velmi záleží na okolnostech rozvodu, především to, jestli má rozvedený manželský pár děti a komu jsou svěřeny do péče. V tomto kontextu se ženy nejčastěji potýkají s negativními ekonomickými důsledky a nižší životní úrovní, zatímco u mužů dochází k nedostatečnému kontaktu s dětmi. Lepší ekonomická situace je patrná zejména při rozvodu se zadluženým partnerem, případně pokud rozvod pro rozvedenou osobu znamená osvobození od rozsáhlých finančních výdajů.

K opětovnému vstupu do manželství motivují rozvedené osoby zejména praktické důvody spojené s výchovou a zaopatřením dětí, daněmi a právními úkony. Ani přes negativní zkušenost s rozvodem se většina rozvedených osob případnému dalšímu manželství nebrání.

18 SOUHRN

Cílem této bakalářské práce bylo zmapovat specifika porozvodové životní situace. Teoretickou část práce tvoří celkem 6 kapitol, kde se opírám o českou i zahraniční literaturu. Úvodní kapitoly jsou spíše obecného rázu a jejich účelem je uvedení čtenáře do široké problematiky, která téma práce pokrývá. Na ně navazující kapitoly již otevírají prostor pro ústřední témata práce a nabízejí hlubší pohled do problematiky.

První kapitola teoretické práce se věnuje tématu rodiny. Uvádím zde její základní vymezení, hlavní funkce a dělení rodin, se kterými se v odborné literatuře lze nejčastěji setkat.

Obdobně jsem přistupovala ke druhé kapitole zabývající se manželstvím, avšak s tím rozdílem, že v závěru rozpracovávám teorii manželských vývojových krizí a konflikty, které již představují pomyslné přemostění k rozvodu.

Třetí kapitola, věnovaná rozvodu obecně, nabízí čtenáři základní představu aktuální situace rozvodovosti v našem státě, a to z několika různých perspektiv. Kapitola rovněž předkládá příčiny rozvodu a nastiňuje postupný proces rozpadu manželství.

Děni po rozvodu jsou věnovány čtvrtá a pátá kapitola. V kapitole týkající se porozvodové situace předkládám nejčastěji skloňované dopady, a to psychologické, zdravotní, ekonomické a sociální. Zároveň se zde zamyslím nad průběhem adaptace na rozvod a jeho faktory.

Navazující, pátá kapitola se týká porozvodové situací na úrovni rodinných a partnerských vztahů. V rámci rodinného prostředí rozvíjím témata jako střídavá péče a specifika výchovy v neúplných rodinách. V kontextu partnerských vztahů se pak zabývám fenoménem nevlastních rodin a opakovaných manželství.

Závěr teoretické části je věnovaný aktuálním výzkumům v ČR i zahraničí, nicméně velký podíl existujících studií prezentuji již v předcházejících kapitolách.

V úvodu praktické části se zabývám nejprve vymezením výzkumného problému a cílů výzkumu. Na ně navazují stanovené výzkumné otázky, které pokrývají problematiku formulovanou v teoretické části. Následují formální aspekty výzkumu, tedy výzkumná strategie a odůvodnění zvoleného designu. Dále je prezentován výzkumný soubor a jeho

charakteristiky. Následně popisují proces sběru dat, a to jak vybranou metodu, tak samotný průběh získávání dat. Formální část výzkumného projektu je zakončena kapitolami týkajícími se etických aspektů, dále metodami a průběhem analýzy dat.

Výsledky prezentují ve dvou částech: za prvé, na úrovni kazuistik, kde čtenáře seznamují s příběhy rozvedených osob, a za druhé, odpovědi na výzkumné otázky, kdy shrnují zjištění, ke kterým jsem na základě analýzy dat dospěla.

Nejčastějšími příčinami rozvodu jsou buď postupná degradace vztahu směřující k manželskému rozvratu nebo jde o důsledek nefunkčního manželství, které se vyznačovalo problémy již od začátku. Strategie vyrovnávání se s rozvodem souvisí především s tím, zdali se rozvedené osoby subjektivně potřebují s vzniklou situací vyrovnat. Za nejvýznamnější dopad rozvodu lze považovat rozdílnou ekonomickou situaci, velmi však záleží na bližších okolnostech rozvodu. Nejdůležitějším motivem pro opětovný vstup do manželství jsou praktické důvody související s výchovou a zaopatřením dětí, daňovými úlevami a právní úkony.

Bakalářskou práci uzavírá diskuze, ve které jsem se snažila porovnat výsledky mého výzkumu s poznatky prezentovanými v teoretické části, dále v ní pojednávám o limitech a přínosech předložené práce a stručně načrtávám i návrhy dalšího výzkumu a aplikační možnosti, které by mohly spočívat v podkladu pro edukační programy rozvádějících se partnerů, resp. rodiny, které aktuálně prochází rozvodem.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Ahrons, C. R. (2007). Family ties after divorce: Long-term implications for children. *Family Process*, 46(1), 53-65.

Amato, P. R., & Keith, B. (1991). Parental divorce and the well-being of children: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 110(1), 26-46.

Amato, P. R., & Hohmann-Marriott, B. (2007). A comparison of high and low-distress marriages that end in divorce. *Journal of Marriage and Family*, 69, 621-638.

Amato, P. R. (2010). Research on divorce: Continuing trends and new developments. *Journal of Marriage and Family*, 72, 650-666.

Anderson, J. (2014). The impact of family structure on the health of children: Effects of divorce. *The Linacre Quarterly*, 81(4), 378-387.

Andress, H.-J., & Bröckel, M. (2007). Income and life satisfaction after marital disruption in Germany. *Journal of Marriage and Family*, 69, 500-512.

Auersperg, F., Vlasak, T., Ponocny, I., & Barth, A. (2019). Long-term effects of parental divorce on mental health – A meta-analysis. *Journal of Psychiatric Research*, 119, 107-115.

Bakalář, E. (1996). *Průvodce rozvodem pro všechny zúčastněné*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny

Ballnik, P. (2012). *Otcem i po rozvodu*. Praha: Portál

Český statistický úřad. (2018a). *Vývoj obyvatelstva České republiky, Rozvodovost*. Získáno 12. září 2019 z: <https://www.czso.cz/documents/10180/61565976/1300691803.pdf/104cb875-5ab9-49b8-a048-d9e3a0d83684?version=1.4>

Český statistický úřad, Století statistiky. (2018b). *Sňatky a rozvody*. Získáno 18. září 2019 z <https://www.czso.cz/csu/stoletistatistiky/snatky-a-rozvody>

Dudová, R., Hastrmanová, Š. (2007). *Otcové, matky a porozvodová péče o děti*. Praha: Sociologický ústav AV ČR

Dunovský, J. (1986). *Dítě a poruchy rodiny*. Praha: Avicenum

Eurostat. (5.6.2019). *Crude divorce rate, selected years 1960-2017 (per 1000 persons)*. Získáno 17. září 2019 z [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Crude_divorce_rate,selected_years_1960-2017\(per_1_000_persons\).png#filelinks](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Crude_divorce_rate,selected_years_1960-2017(per_1_000_persons).png#filelinks)

Everett, C., & Everetová, S. V. (2000). *Zdravý rozvod pro rodiče a děti*. Praha: Talpress

Garfinkel, I., & Oellerich, D. (1989). Non-custodial fathers' ability to pay child support. *Demography*, 26, 219-233.

Gjuričová, Š., & Kubička, J. (2003). *Rodinná terapie: systemické a narativní přístupy*. Praha: Grada

Hartl, P., & Hartlová, H. (2015). *Psychologický slovník*. Praha: Portál

Havlík, R., & Kořa, J. (2011). *Sociologie výchovy a školy*. Praha: Portál

Hendl, J. (2016). *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál

Hinková, O. (1996). Poradenské intervence v rozvodových a porozvodových situacích. *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity*, 45(P1), 105-112.

Jandourek, J. (2001). *Sociologický slovník*. Praha: Portál

Kalmijn, M. (2012). Long-term effects of divorce on parent-child relationships: Within-family comparisons of fathers and mothers. *European Sociological Review*, 29(5), 888-898.

Kalmijn, M., & Uunk, W. (2007). Regional value differences in Europe and the social consequences of divorce: A test of the stigmatization hypothesis. *Social Science Research*, 36(2), 447-468.

Kitson, G. C., & Morgan, L. A. (1990). The Multiple Consequences of Divorce: A Decade Review. *Journal of Marriage*, 52(4), 913-924.

Koutná Kostínková, J., & Čermák, I. (2013). Interpretativní fenomenologická analýza. In Řiháček, T., Čermák, I., & Hytych, R. (Ed.), *Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy* (9-43). Brno: Masarykova univerzita

Kratochvíl, S. (2000). *Manželská terapie*. Praha: Portál

Langmeier, J., & Krejčířová, D. (2006). *Vývojová psychologie*. Praha: Grada

- Matějček, Z., & Dytrych, Z. (1994). *Děti, rodina a stres*. Praha: Galén
- Matějček, Z., & Dytrych, Z. (2002). *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Praha: Grada
- Matoušek, O. (1997). *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství
- Matoušek, O. (2015). *Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*. Praha: Portál
- McKenry, P. C., & Price, S. J. (1991): Alternatives for Support: Life after Divorce: A Literature Review. *Journal of Divorce and Remarriage*, 15(3-4), 1-19.
- Mead, D. E., Cain, M. W., & Steele, K. (1985). A Computer Data Based Management System for a Family Therapy Clinic. *Journal of Psychotherapy & The Family*, 1(1-2), 49-88.
- Miovský, M. (2006). *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada
- Mlčák, Z. (1996). *Vybrané kapitoly psychologie manželství a rodiny*. Ostrava: Ostravská univerzita
- Možný, I. (2002). *Sociologie rodiny*. Praha: Sociologické nakladatelství
- Možný, I. (2008). *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství
- Novák, T., & Průchová, B. (2005). *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. Praha: Grada
- Novák, T. (2013). *Střídavá péče o dítě: zájem dítěte především*. Praha: Portál
- Novák, T., & Šmolka, P. (2016). *Manželské a rodinné poradenství*. Praha: Grada
- Oren, D., & Hadomi, E. (2019). Let's Talk Divorce-An Innovative Way of Dealing with the Long-Term Effects of Divorce through Parent-Child Relationships. *Journal of Divorce & Remarriage*, 61(2), 148-167.
- Pavlát, J. (2013). Rodiče po rozvodu – přehled literatury o porozvodové adaptaci. *Československá psychologie*, 57(2), 179-189.
- Pavlát, J., & Janáčková, L. (2007). Syndrom odcizeného rodiče a porozvodová adaptace. *Česká a Slovenská psychiatrie*, 103(3), 131-135.

Pavličková, H. (2017). Hodnota a význam manželství z hlediska věku. *E-psychologie*, 11(1), 16-29.

Perrig-Chiello, P., Hutchison, S., & Morselli, D. (2015). Patterns of Psychological Adaptation to Divorce after a Long-term Marriage. *Journal of Social and Personal Relationships*, 32(3), 386-405.

Plaňava, I. (1994). *Jak se nerozvádět*. Praha: Grada

Plaňava, I. (2000). *Manželství a rodiny*. Brno: Doplněk

Plzák, M. (1988). *Poruchy manželského soužití*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství

Poupětová, Š. (2009). *Netrapte se po rozvodu*. Praha: Grada

Powell, B. (2017). Changing Counts, Counting Change: Toward a More Inclusive Definition of Family. *Journal of the Indiana Academy of the Social Sciences*, 17(1), 1-15.

Pudrovská, T., & Carr, D. (2008). Psychological adjustment to divorce and widowhood in mid- and later life: do coping strategies and personality protect against psychological distress? *Advances in Life Course Research*, 13, 283-317.

Rosenbeck, B. (2018). Liberalization of Divorce. *Scandinavian Journal of History*, 43(1), 18-39.

Schüller, V., Prokopec, J., & Dytrych, Z. (1985). Dítě jako „objekt“ v rozvodovém procesu. *Demografie*, 27, 221-227.

Simon, R. W. (2002). Revisiting the relationships among gender, marital status, and mental health. *American Journal of Sociology*, 107, 1065–1096.

Smith, H. (2004). *Děti a rozvod*. Praha: Portál

Sobotková, I. (2001). *Psychologie rodiny*. Praha: Portál

Šínová, R., & Šmíd, O. (2014). *Manželství*. Praha: Leges

Šolcová, I. (2009). *Vývoj resilience v dětství a dospělosti*. Praha: Grada

Štyglerová, T. (2018). *Kdy do toho po rozvodu znovu prašíme?* Dostupné z <https://www.statistikaamy.cz/2018/09/kdy-do-toho-po-rozvodu-znovu-prastime/>

Šťastná, A. (2009). *Neúplné rodiny v České republice a ve vybraných evropských zemích*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v.v.i.

Toth, K., & Kemmelmeier, M. (2009). Divorce attitudes around the world: Distinguishing the impact of culture on evaluations and attitude structure. *Cross-Cultural Research, 43*(3), 280-297.

Uholyeva, X., & Hoskovcová, S. (2014). Předivo vztahů po rozvodu. *E-psychologie, 8*(3), 44-53.

Vohlídalová, M. (2010). Kdo podává žádost o rozvod a jaké jsou příčiny rozpadu partnerských vztahů?. *Gender, rovné příležitosti, výzkum, 11*(2), 48-56.

Vohlídalová, M., & Maříková, H. (2011). Rozpady kohabitací, rozvody manželství: jiné a/nebo stejné sociální fenomény?. *Gender, rovné příležitosti, výzkum, 12*(2), 3-15.

Wang, H., & Amato, P. R. (2000). Predictors of divorce adjustment: Stressors, resources and definitions. *Journal of Marriage and the Family, 62*, 655-668.

Williams, K. (2003). Has the future of marriage arrived? A contemporary examination of gender, marriage, and psychological well-being. *Journal of Health & Social Behavior, 44*(4), 470-487.

Wrosch, C., & Heckhausen, J. (1999). Control processes before and after passing a developmental deadline: Activation and deactivation of intimate relationship goals. *Journal of Personality and Social Psychology, 77*, 415-427.

Wu, Z. & Schimmele, C. M. (2007). Uncoupling in Late Life. *Generations, 31*, 415-427.

PŘÍLOHY

Seznam příloh:

1. Abstrakt v českém jazyce
2. Abstrakt v anglickém jazyce
3. Žádost o spolupráci na výzkumném projektu
4. Informovaný souhlas pro účastníky výzkumu
5. Kostra interview (vč. dotazníku „Základní demografické údaje“)
6. Interview č. 4 - Eva
7. Sebereflexe

Příloha 1: Abstrakt bakalářské diplomové práce v českém jazyce

ABSTRAKT BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Název práce: Porozvodová životní situace

Autor práce: Veronika Dobiášová

Vedoucí práce: Mgr. Erika Lipková

Počet stran a znaků: 73 stran, 108 489 znaků

Počet příloh: 7

Počet titulů použité literatury: 69

Abstrakt (800-1200 zn.): Cílem práce je zmapovat specifika porozvodové životní situace. Teoretická část práce se skládá ze šesti kapitol, které se zabývají rodinou, manželstvím, rozvodem, porozvodovou situací, rodinnými vztahy po rozvodu a v neposlední řadě předkládá aktuální výzkumy k tématu. Výzkumné otázky identifikují nejčastější příčiny rozpadu manželství, nejvýraznější dopady rozvodu na jedince, využívané strategie usnadňující porozvodovou adaptaci a motivy vedoucí k opakovanému vstupu do manželství. K zodpovězení výzkumných otázek jsem použila kvalitativní metodologický přístup. Zvoleným typem výzkumu je případová studie. Data do výzkumu vznikala pomocí polostrukturovaných rozhovorů se sedmi participanty výzkumu, kteří se v minulosti alespoň jednou rozvedli. Analýza dat proběhla pomocí interpretativní fenomenologické analýzy. Výsledky výzkumu dochází k následujícím závěrům. Nejčastějšími příčinami rozvodu jsou vzrůstající neshody, které vyústí v manželský rozvrat, nebo rozpad manželství, které neplní základní funkce. Rozvedené osoby využívají konkrétní strategie usnadňující adaptaci jen v případě, kdy tuto potřebu subjektivně pociťují, a to nejčastěji v podobě společenského vžití. Jako nejvýznamnější důsledek rozvodu se jeví odlišná ekonomická situace. K opětovnému manželství nejčastěji vedou praktické důvody.

Klíčová slova: rodina, manželství, rozvod, porozvodová životní situace, partnerské vztahy

ABSTRACT OF THESIS

Title: Post-Divorce Life Situation

Author: Veronika Dobiášová

Supervisor: Mgr. Erika Lipková

Number of pages and characters: 73 pages, 108 489 characters

Number of appendices: 7

Number of references: 69

Abstract (800-1200 characters): The aim of this thesis is to explain the specifics of a post-divorce life situation. The theoretical part of the thesis consists of six parts and deals with topics such as family, marriage, divorce, post-divorce situation, and family relationships after divorce and presents current research on this topic. Research questions identify the most frequent causes of marriage dissolution, the most significant consequences of divorce on an individual, commonly used strategies facilitating post-divorce adaptation and motives leading to remarriage. I chose qualitative methodological approach to answer the research questions and used a case study as a type of research. Data were collected using semi-structured interviews with seven research participants who were at least one time divorced. The data were analysed with the use of interpretative phenomenological analysis. The research has following conclusions. The most frequent causes of divorce are increasing disagreements which end by breakdown or marital dissolution of non-functional marriage. Divorced people use specific strategies (which may facilitate the adaption process) only when they feel that they need it, and most frequently in a form of social activities. The most significant consequence of divorce according to the research is a different economic situation. Divorced people are likely to remarry due to practical reasons.

Key words: family, marriage, divorce, post-divorce life situation, partnerships

Příloha 3:

ŽÁDOST O SPOLUPRÁCI NA VÝZKUMNÉM PROJEKTU

Vážená paní, vážený pane,

jmenuji se Veronika Dobiášová a jsem studentkou třetího ročníku bakalářského studia psychologie na FF UP v Olomouci.

Obracím se na Vás se žádostí o spolupráci na výzkumném projektu v rámci mé bakalářské práce s názvem „Porozvodová životní situace“, která se zabývá životní situací rozvedených osob.

Práce si klade za cíl prozkoumat celkové prožívání během rozvodu i po něm, zmapovat faktory, které přispívají k adaptaci na rozvod a dopady rozvodu na jednotlivce.

Během naší spolupráce budu maximálně dbát na zachování Vaší anonymity. Při prezentaci mého výzkumném projektu nebudu uvádět žádné citlivé osobní údaje, které by mohly přispět k identifikaci Vaší osoby.

Rozhovor bude s Vaším souhlasem zaznamenáván pomocí diktafonu a bude využíván výhradně pro výzkumné účely, konkrétně pro analýzu a konečné vyhodnocení dat.

Každý účastník výzkumu má právo kdykoli bez udání důvodu ukončit svoji účast na výzkumném projektu.

Očekávaná délka rozhovoru je přibližně 25 minut.

V případě, že jste rozveden/a více než dva roky a není pro Vás nepříjemné o tomto tématu hovořit v rámci polostrukturovaného rozhovoru, měla bych zájem o Vaši spolupráci.

Pokud byste měl/a zájem o účast na výzkumném projektu, neváhejte se na mě obrátit.

Děkuji za Vaši ochotu a vstřícnost.

Veronika Dobiášová

+420 xxx xxx xxx

veronika.dobiasova02@upol.cz

Příloha 4:

INFORMOVANÝ SOUHLAS PRO ÚČASTNÍKY VÝZKUMU

PROHLÁŠENÍ

Já, níže podepsaný/á jsem byl/a seznámen/a s podmínkami, cílem a obsahem výzkumného projektu Veroniky Dobiášové s pracovním názvem „Porozvodová životní situace“. Rozumím jim a souhlasím s nimi.

Souhlasím s účastí na tomto projektu. Dávám své svolení výzkumnici, aby materiál, který jsem jí poskytl/a, použila výhradně za účelem sepsání bakalářské diplomové práce.

Souhlasím se způsobem, jak bude zachována důvěrnost a jak bude má osoba chráněna během výzkumu i po jeho ukončení.

Souhlasím s nahráváním zvukového záznamu mého rozhovoru s výzkumnicí, s následnou analýzou záznamu a jeho přepisu.

Jsem srozuměn/a s tím, že pokud se v průběhu rozhovoru objeví pro mě obtížná témata, mám právo odmítnout odpověď nebo kdykoliv, a to bez udání důvodu, ukončit rozhovor.

Jméno: _____

Podpis: _____

Datum: _____

Příloha 5: Kostra interview

a) ZÁKLADNÍ DEMOGRAFICKÉ ÚDAJE (vyplňuje participant výzkumu)
(nehodící se škrtněte)

1. Pohlaví: muž / žena
2. Věk:
3. Nejvyšší dosažené vzdělání:
  - a. základní
  - b. střední (s vyučením / s maturitou)
  - c. vyšší odborné
  - b. vysokoškolské
4. Kraj, kde bydlíte:
5. Povolání:
6. Rodinný stav:
  - a. rozvedený/á
  - b. ženatý/vdaná
  - c. ovdovělý/á

Interview

b) Okolnosti rozvodu

1. Kolikrát jste rozvedený/á?
2. Kolik let uplynulo od Vašeho (posledního) rozvodu?
3. Jak dlouho trvalo Vaše (poslední) manželství?
  - 3a. Mohl/a byste popsat průběh manželství od vzniku po žádost o rozvod?
  - 3b. Vycházel/a svatba z Vašeho vlastního přesvědčení nebo ke sňatku vedly nějaké vnější okolnosti?
4. Kdo podal žádost o rozvod?
  - 4a. účastník výzkumu: Co vás vedlo k tomu podat žádost o rozvod?
  - 4b. bývalý/á manžel/ka: Jak jste vnímal/a, když jste se dozvěděl/a, že Váš partner/ka požádal/a o rozvod?
5. Jak byste popsal/a průběh rozvodu?
/pokud účastník výzkumu prožil víc rozvodů.../
6. Kdybyste měl/a srovnat předchozí rozvod(y) s tím poslední, pociťujete rozdíly v tom, jak jste tuto situaci prožíval/a?

c) Děti

1. Máte děti?
  - 1a. Kolik máte dětí?

- 1b. Pochází všechny děti z posledního manželství?
- 1c. Kdo má děti v péči?
- 1d. Probíhalo během Vašeho rozvodu soudní řízení ohledně svěřených dětí do péče?
  - 1.1d. Bylo pro Vás soudní řízení stresující?
- 1e. Uvažovali jste o možnosti střídavé péče?
- 1f. Jak podle Vás děti vnímaly Váš rozvod?

d) Dopady rozvodu

Zdravotní a psychické dopady

1. Pozoroval/a jste během rozvodu změny ve Vašem zdravotním stavu?
2. Objevily se u Vás výčitky, že jste mohl/a něco udělat jinak? (např. víc bojovat o záchranu manželství)
3. Vyskytovaly se u Vás tělesné obtíže (např. nechutenství, nespavost atd.)?

Ekonomická situace

1. Pociťujete po rozvodu rozdíl ve Vaší finanční situaci?

Společenské dopady

1. Vnímáte nějaké dopady na sociální vztahy po rozvodu? (např. více či méně přátel, obměna blízkých přátel atd.)

Shrnutí okruhu

1. Ve kterých oblastech Vašeho života nejvíc pociťujete dopady rozvodu?
2. Jakým způsobem jste se vyrovnávali s rozvodem? Měl/a jste nějaké vlastní strategie? (např. novou zálibou, častější konzumací návykových látek atd.)

e) Partnerský život po rozvodu

1. Máte v současné době partnera?
  - 1a. Jak dlouho po rozvodu jste se cítil/a připravený/á navázat partnerský vztah?
  - 1b. Jak dlouho trvá Váš současný vztah?
2. Byl/a byste ochotný/á znovu vstoupit do manželského svazku? (*Proč ano/proč ne?*)

f) Zhodnocení porozvodové životní situace

1. S kým jste nejvíce probíral/a záležitosti spojené s rozvodem?
2. Jak jste během rozvodu vnímal/a podporu Vašich blízkých a přátel?
3. Pokud byste měl/a zhodnotit kvalitu Vašeho života před rozvodem a nyní, v jakém období jste se cítil/a spokojenější?

g) Uzavření interview

1. Jak vnímáte rozvod nyní, s časovým odstupem?
2. Je něco ohledně rozvodu nebo Vaší rozvodové situace, co v našem rozhovoru nezaznělo a považujete za důležité to zmínit?

Interview č. 4 - Eva

Demografické údaje

1. Pohlaví: žena
  2. Věk: 39
  3. Nejvyšší dosažené vzdělání: vysokoškolské
  4. Kraj, kde účastník výzkumu bydlí: Praha
  5. Povolání: HR manažerka, (t.č. na mateřské dovolené)
  6. Rodinný stav: vdaná
-

V: výzkumník

P: participant výzkumu

Datum rozhovoru: 11.10.2019

---

b) Okolnosti rozvodu

1.

V: Kolikrát jsi rozvedená?

P: Jednou.

2.

V: Od rozvodu uplynulo kolik let?

P: 4 roky, teď v lednu to bude 5. rok.

3.

V: Jak dlouho to manželství trvalo?

P: 8 let.

3a.

V: Mohla bys popsat průběh tvého manželství od vzniku až po tu žádost o rozvod? Jaký byl jeho průběh, jak ti v tom manželství bylo...

P: Jo, tak my jsme pořád vlastně budovali, takže mělo to nějaký cíl. Jak jsme se seznámili, tak jsme začali plánovat že teda postavíme barák. Tak jsme sháněli pozemek, pak jsme začali stavět, takže pořád byl před náma nějaký plán. Já jsem si začala mezitím budovat kariéru a postupně jsem začala povyšovat v práci. Pak jsem začala dojíždět, a to už bylo ke konci manželství, kdy jsem vlastně dojížděla do práce hodinu a půl tam – hodinu a půl zpátky. Manžel byl doma už ve 3 a čekal na mě až se vrátím. Takže tím začal konec toho našeho manželství.

V: Takže to vaše manželství bylo časově nevyvážené...

P: Jo, nevyvážené časově a hlavně – on chtěl děti, chtěl rodinu... Už jsme měli ten barák a on už to viděl, že založíme rodinu. A já jsem si akorát nastartovala tu manažerskou kariéru, takže jsem z toho zase nechtěla hned utéct. No a tak si našel slečnu, která mu to slíbila všechno hned a bylo to. (smích)

3b.

V: Ta svatba tehdy vycházela z vašeho vlastního přesvědčení?

P: Jo.

V: Nebyl tam tedy nějaký vnější tlak?

P: Vůbec ne. Já jsem tlačila na něj. (smích)

4.

V: Žádost o rozvod jsi podávala ty nebo manžel?

P: Ne, manžel.

4b.

V: A jak jsi to vnímala, když ses dozvěděla, že manžel tu žádost o rozvod podal?

P: To už bylo v pohodě, jako ta žádost o rozvod. Tomu předcházelo to odloučení. Nejdřív jsem viděla, že se na něm něco děje a furt o tom nechtěl mluvit... Tak jsem z něj nakonec vytáhla, co se děje a on řekl, že chce ode mě odejít. A to byla ta rána. Takže ta žádost o rozvod, to už pak nic nebylo, no.

V: Bylo nějaké období, než jste se definitivně rozhodli rozvést, kdy jste se snažili tu situaci nějak zachránit?

P: Mm, ne. Manžel mi to řekl (že ode mě chce odejít) a vlastně hned druhý den se odstěhoval.

V: Aha, tak to bylo hodně rychlé...

P: A nevěděla jsem kam a proč, jenom mi řekl, že někoho má. Prostě jenom řekl, že se mnou už nechce být a pak odešel.

V: Takže si myslíš, že už během manželství tam byla nějaká nevěra?

P: Asi jo.

5.

V: Jak bys popsala ten průběh rozvodu? Bylo to rychlé a v pohodě nebo se to vleklo déle?

P: Jo, my jsme šli na dohodu. Neměli jsme děti, takže to bylo o to jednodušší. No dohoda... vždycky jak jde o majetek a o něco takového, tak se tam nějaké emoce bouří. Takže chvíli to bylo docela náročný, ale dohodli jsme se mezi sebou a podepsali jsme nakonec tu dohodu. K soudu (manžel) podal žádost (o rozvod) už s tou dohodou, takže nás vlastně rozvedli hned na prvním stání.

V: No, tak to zní jako ideální průběh...

P: Ideální, no. Přesně tak...

c) Děti

V: Tvoje děti jsou tedy až z toho druhého manželství...

P: Ano.

(Eva má dvě děti, ale až z druhého manželství)

(vynechány další otázky týkající se dětí)

d) Dopady rozvodu

Zdravotní a psychické dopady

1.

V: Pociťovala jsi během rozvodu nějaké změny ve zdravotním stavu?

P: No, já jsem to právě měla předtím... jak jsem cítila, že to manželství nefunguje. Do toho jsem budovala tu kariéru, denně dojížděla, nespala apod. Tak jsem ty zdravotní obtíže pociťovala spíš před tím rozvodem. Po rozvodu to byla jediná pozitivní změna, že najednou jsem na sebe měla čas, mohla jsem na sobě pracovat, začala jsem jezdit na koni a začala jsem se věnovat svým koníčkům, které jsem dělat nemohla předtím. Takže po rozvodu jediná pozitivní změna.

V: To vypadá, že jsi po tom rozvodu trochu zvolnila...

P: Naprosto, no. Protože jsem se nemusela starat o manžela, najednou jsem se starala jen o sebe a už to šlo, no. Všechny víkendy byly moje. (smích) Takže to šlo.

V: Takže jestli to chápu dobře, tak ty změny ve zdravotním stavu, které jsi popisovala, nebyly spojené s tím rozvodem. Byla to spíš ta nepohoda, která provázela manželství...?

P: Jo, ještě předtím.

2.

V: A měla jsi třeba nějaké výčitky, že jsi mohla něco udělat jinak? Třeba o to manželství víc pečovat, bojovat o záchranu manželství...

P: Jo. Rozhodně. Já jsem byla přesvědčená, že se vrátí... než jsem teda zjistila, že je mi bez něj líp. (smích) Nemůžu říct, že to byla chyba, to manželství, protože teď mám druhé manželství, děti, a jsem fakt spokojená. Tam bych nebyla úplně spokojená. Ale jo, brala jsem to manželství jako samozřejmost, což je špatně.

3.

V: A nějaké tělesné obtíže se u tebe vyskytly? Během toho rozvodu?

P: Jo, jako předtím jsem si rozjela štítnou žlázu, psychosomatika, takže jo... určitě. Tím, že jsem na to přišla (to už bylo po rozvodu), tak jsem teďka zaléčená a zhubla jsem 20 kilo. Protože jak jsem nebyla spokojená, tak jsem se trápila a nabírala jsem. Takže manžel taky měl další důvod – že nemá doma atraktivní ženskou.

V: Takže se to všechno sečetlo...

P: Jo, to bylo hodně věcí dohromady.

V: No a měla jsi ještě nějaké další obtíže kromě štítné žlázy? Třeba nechutenství, nespavost... Bylo tam během rozvodu něco takového?

P: Jo, nespavost rozhodně.

V: Takže ta psychická nepohoda se ti promítla do té kvality spánku?

P: Jo, já jsem tomu nerozuměla, co se děje a proč mi to udělal... Taková klasika – bojování, popírání a pak smíření. Takže jo, nespala jsem, furt jsem byla vzhůru, přemítala jsem si, co všechno mi řekl, protože jsme si neříkali hezký věci v průběhu toho rozloučení. Prostě jsem z toho nemohla spát. Taky jsem si říkala, proč mi to dělá... no a tak.

Ekonomická situace

1.

V: Teď se tě ještě zeptám na ekonomickou situaci... Pociťuješ po rozvodu nějaký rozdíl?

P: Jo, já se mám líp. (smích). Polepšila jsem si už jenom tím, že jsem přestala splácet hypotéku. Měla jsem manažerský plat, zatímco on byl státní úředník. Takže jsem ty splátky táhla hlavně já. No, a najednou byly celý peníze moje.

V: Takže ta finanční situace se u tebe spíš zlepšila...

P: Mně se to zlepšilo určitě.

Společenské dopady

1.

V: Ještě by mě zajímaly nějaké společenské dopady. Změnily se ti nějak po rozvodu sociální vztahy? Třeba obměna přátel, víc nebo míň známých... Dotklo se tě to nějakým způsobem?

P: No, musím říct, že ne. Že vlastně všichni ti kamarádi, který jsem měla – jako i jeho kamarádi, jeho rodina a tak... tak my se stýkáme dál, pořád. Dokonce častěji než s mojí rodinou.

V: Tak to nebývá úplně běžné...

P: Ano, my to máme takové hodně zvláštní, že třeba i s novým manželem jezdíme k mé bývalé tchýni a tchánovi.

V: To je zajímavé... To vypadá, že jste si hodně dobře sedli s tou rodinou manžela...

P: Ano, my jsme opravdu zvláštní. (smích)

Shrnutí okruhu

1.

V: Kde pociťuješ ty dopady rozvodu nejvíce? Nemusí se to týkat jen těch dopadů, o kterých jsme se bavily...

P: No, nevím, jestli přímo sociální dopady, ale v oblasti mého rozvoje. Najednou jsem měla prostor se rozvíjet, protože můj bývalý manžel mě trochu táhnul dolů tím, jak neměl moc ambice... Nechtěl cestovat, nechtěl studovat, nechtěl nic...

Já teď studuju druhou vysokou školu, budovala jsem si kariéru a přešla jsem do Prahy – tady vůbec jsem měla jiný pozice a jiný peníze... takže pro mě to je jedinečně rozhled. Začala jsem cestovat, no a pak s těmahle... (ukazuje na své děti) cvrčkama jsem přestala teda. (smích)

No a myslím si, že mateřství mě taky hodně posunulo. A vlastně bych si k tomu nedošla...

On (bývalý manžel) ty děti hrozně chtěl a já jsem se tomu furt bránila – asi jsem nebyla přesvědčená, že je to vhodný otec. Takže tím pádem teď s novým manželem jsem povýšila i na roli matky (smích).

V: ...a je to zase jiný...

P: ...a je to úplně jiný... Myslím si, že tohle (mateřství) mě obohatilo úplně nejvíce.

Takže, jo... po rozvodu jedinečně dobře.

2.

V: Jak ses s tím rozvodem vyrovnávala? Měla jsi nějaké strategie?

P: Jako bylo to pro mě hodně dramatický, to byla druhá puberta. Takže ze začátku ukázat mu, že lidi o mě stojí... jakože natruc.

Přítom je to naprostý nesmysl, racionálně to člověk ví, ale potřebovala jsem si co nejrychleji někoho najít a být jako hrozně žádaná, abych mu ukázala, že ho nepotřebuju. No, a pak jsem zjistila, jaký chlapi jsou na trhu (smích), tak to bylo teda těžký prozření – jako hodně těžký. Takže jsem si musela zase projít tím jako: „aha, on asi nebyl úplně zas tak špatný“, jak jsem si třeba po tom rozvodu myslela...

Samozřejmě, bojovala jsem proti tomu, nejdřív jsem ho chtěla zpátky, pak jsem zjistila, že je mi bez něj líp, takže jsem se rozhodla rozvést já. On se pak chtěl ještě vrátit těsně před tím rozvodem... a i po rozvodu to ještě zkoušel, ale to už jsem řekla, že ne, že je mi bez něj líp. Prostě vyloženě druhá puberta... začala jsem chodit na diskotéky a do baru... (smích)

V: Takže proběhly i nějaké ty divoké večírky...

P: Jasně. Chodit domů ráno, nespát a... všechno. Prostě jsem si prošla druhou pubertou.

V: Jak to vyprávíš, tak to vypadá, že to přeci jen k něčemu bylo, když tě to dovedlo k tomu prozření...

P: No, tak když jsem zjistila, že o mě mají zájem jen ženatí chlapi jen tak na jednu noc a podobně, tak to jsem nechtěla... A ti, kteří by chtěli nastálo, tak byli nepoužitelní (v mém věku už). Kamarádka tomu říká, že to je jako chodit po smetáku a hledat nejmíň rozbitou věc. (smích) Takže tak. Bylo to hodně těžký prozření.

e) Partnerský život po rozvodu

1.

V: V současné době máš tedy manžela...

P: Ano.

1a.

V: Jak dlouho po tom rozvodu jsi byla připravená navázat nějaký vztah?

P: Tak až za rok. Do té doby jsem si myslela, jak připravená jsem, ale nebyla jsem. Absolutně ne.

V: Takže mezitím byly nějaké ty večírky, kde jsi se zkoušela seznámit, i když jsi na to ještě nebyla připravená...

P: Jo, seznamka a různé věci, co jsem tak jako zkoušela, a snažila jsem se. Měla jsem asi půlroční vztah, ale přesně to byl takovej ten rozbitej pán, takže z toho jsem pak taky utíkala. Nejdřív jsem tomu věnovala strašné energie, ale pak jsem zjistila, že to nejde... a že to nemám za potřebí.

V: Takže jsi byla na skutečný vztah připravená až po tom roce...

P: Hm, ono se to nějak říká, že co rok vztahu, to jeden měsíc... Protože my jsme spolu byli 12 let – sice 8 let manželství, ale 12 let spolu, takže tak ten rok na vzpomínání. Ale myslím, že mi hodně pomohlo, že ten můj současný manžel o mě tehdy hrozně stál – i když jsem si tím nebyla úplně jistá, tak on si to vybojoval.

1b.

V: Jak to je dlouho co jste se se současným manželem poznali?

P: My jsme se poznali asi v roce 2016, takže by to měly být 3 roky... 3 a půl roku, no.

2.

V: Takže po rozvodu jsi byla ochotná znovu vstoupit do manželství? Nebyl to pro tebe blok, ta předchozí zkušenost?

P: Nechtěla jsem. Už jsem nechtěla (se znovu vdát), protože jsem to viděla, jaký jsou tam pak tahanice o ten majetek apod. Ale kvůli dětem jsem zas potom chtěla, protože manžel je cizinec, takže kdyby se s ním něco stalo, tak potom to mezinárodní právo a řešit nějaký právníky s jeho bývalou manželkou, soudit se s jeho dětma (z prvního manželství), apod. Tomu jsem se chtěla vyhnout. Takže z těch praktických důvodů, jinak bychom se nebrali.

f) Zhodnocení porozvodové životní situace

1.

V: S kým jsi nejvíc probírala ty záležitosti spojené s rozvodem?

P: No, s kamarádkama.

V: A s tvou rodinou taky nebo tolik ne?

P: Ne, já se s mojí rodinou skoro nestýkám, takže ne.

2.

V: Tu podporu přátel jsi vnímala dostatečnou během rozvodu?

P: Jo.

V: Takže nějaké podpůrné zázemí tam bylo...

P: Hm, jo. (přikyvuje)

3.

V: A kdybys měla zhodnotit kvalitu života před rozvodem a teď, dokázala bys to srovnat?

V čem sis třeba polepšila, co se pro tebe změnilo, co ti naopak chybí...

P: No, tak mám ten rozhled, že cestujeme. Ten můj současný manžel má taky vysokou školu a je vzdělaný, hodně zcestovalý a tak. Takže mě učí a táhne dopředu.

Kdežto ten můj bývalý manžel měl střední školu, měl takovou tu práci od sedmi do tří (nebo teda od půl sedmý do tří), pak domů, na zahrádku a nic jiného. Nechtěl nikam chodit – ani v té vesnici, kde jsme bydleli, nechtěl do hospody ze začátku. Prostě takový domácí pecivál. Takže teď cestuju a tím, že mám i cizince, tak jazyky a...

V: ...je to asi také kulturně bohatší...

P: ...rozhodně no. Tohle manželství mě hodně dostalo dopředu. Jediný mínus je, že my jsme měli barák na vesnici, takže byl klid, měli jsme krásnou zahrádku... Pro děti by to bylo ideální. A teď bydlím v centru Prahy se řvoucíma opilcema pod okna... Smrad, ruch, takže to je jediná nevýhoda...

V: To si asi nedokážu představit, bydlet takhle v centru jako ty...

P: (směje se) To je fakt peklo, zvlášť v létě, když člověk potřebuje mít otevřený okna. Tady celou noc vyřvávají ožralci. Jenom vyjdu ven s kočárem a tady všude zvratky, moč, rozbitý střepy, bezdomovci... No hrůza. Ale už jsme na tom taky začali pracovat. Koupili jsme zahrádku za Prahou, takže stavíme nějakou chatku a budeme jezdit s holkama na zahrádku.

g) Uzavření interview

1.

V: Jak teďka vnímáš ten rozvod s časovým odstupem? Co v tobě vzbuzuje za pocity?

P: Pro mě to je jedinečně pozitivní odpich pro nový život, ale kdybych si měla říct, jako co přímo ten rozvod, tak nevím no. Tenkrát jsem to brala jako životní selhání. Strašný životní selhání, že jsem se rozhodla s někým strávit život a ono to nedopadlo. Ale teď mám před sebou začátek nového života...

V: A to selhání vnímáš jako tvoje nebo to bylo oboustranné?

P: To je vždycky oboustranný, ale rozhodně jsem v tom měla naprosto přesnou polovinu podílu, takže asi takhle – nevšímala jsem si ho a prostě si našel někoho, kdo si ho všímá.

2.

V: Je ještě něco, co bys chtěla zmínit? Co tady v tom rozhovoru nezaznělo a co bys ještě chtěla říct...?

P: Ne, asi jsme to všechno probraly, si myslím. Jako to vnímání, že jsem si prožila druhou pubertu a pak jsem se musela znovu usadit, tak to bylo asi důležité... Pro mě je teď zásadní to mateřství, takže... všechno už jsme probraly.

Příloha 7: Sebereflexe

„Jakým způsobem mě ovlivnila zkušenost s rozvodem rodičů?“

Moji rodiče se rozešli, když mi bylo 12 let, k rozvodu došlo zhruba o 2 roky později. Nikdy jsem neměla pocit, že by si moji rodiče nerozuměli a spíše jsem si v dětství kladla otázku, jak to vypadá v rodinách, kde se rodiče často hádají a viditelně si nerozumí. Sama jsem tehdy nic takového nezažila. Je sice pravda, že poslední půl rok spolu rodiče trávili méně času, ale tehdy jsem to přisuzovala jiným důvodům, než že by mezi nimi probíhaly nějaké konflikty. Ačkoli se otec odstěhoval pryč, bydleli jsme ve stejném městě a mohli jsme se vídat, kdykoli jsme chtěli. Ze začátku jsme se vídali často (otec nás navštěvoval v domě, kde jsme původně bydleli společně), nicméně jsem pocítovala, že matka z otcových návštěv nebyla příliš nadšená. Možná i proto bylo časem těchto návštěv méně. O pár měsíců později jsem přestoupila na školu daleko od místa bydliště a jezdila jsem domů jen na víkendy. Jelikož otec příliš nesouhlasil se studiem na této škole, pro kterou jsem se rozhodla, a dával mi to zřetelně najevo, nechtěla jsem stále poslouchat „jeho rady“. Tehdy se mezi námi utvořila pomyslná zeď a vídali jsme se velmi málo. Trvalo několik let, než jsme k sobě našli zpátky cestu i společnou řeč. Uznávám, že na tom mělo podíl i matčino špatné vyrovnávání se s rozvodem. V posledních letech vnímám svůj vztah s oběma rodiči jako dobrý. Nepocítuji, že by náš vzájemný vztah vlivem rozvodu příliš utrpěl, což bude patrně i vlivem věku, kdy jsem na rodičích míň a míň závislá a vnímám je více jako rovnocenné „partáky do života“. Osobně pocítuji, že důsledky rozvodu na mou osobu doznely již před několika lety a jen čas ukáže, jestli a jak mě tato zkušenost ovlivní na rovině vlastního partnerského soužití.